

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliituuringute instituut

Karl Vaikla

Populistlike tunnuste muutus populistlike erakondade programmides erinevates poliitilistes faasides Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" näitel

bakalaureusetöö

juhendaja: Stefano Braghioli, PhD

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8047

Karl Vaikla, 20.05.2024

Annotatsioon

Populismi esilekerkimine maailmas on mõjutanud Euroopa poliitmaastikku. Populistlikud erakonnad on leidnud populaarse toe ka Eesti ja Läti poliitareenil. Käesolev uurimistöo keskendub Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" erakonna programmide uurimisele. Täpsemalt on eesmärk välja selgitada, kuidas muutuvad ning on muutunud populistlikud tunnused erakonna programmides ning kui populistlik on erakonna programm erinevates poliitilistes faasides. Populism, kui õhuke ideoloogia, jagab ühiskonna kaheks vastandlikuks grupiks- ehe rahvas ning korrumppeerunud eliit. Populistlike tunnustena mõistab uurimistöo 13 erinevat tunnust: rahvakesksus; eliidivastatus; kriisitunnetus; välistamine; rahva ülistamine; pluralismivastatus; rahva, keele ja kultuuri kaitsmine; traditsionalism; rahvusvaheliste organisatsioonide vastatus; immigratsioonivastatus; julgeolek; põhiseaduslik kord; otsedemokraatia ning sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus. Tunnuseid saab liigitada üldise populismi, rahvusliku parempopulismi, vasakpopulismi ning demokraatliku populismi alla. Uurimistöo leidis, et populistlikud tunnused muutuvad oluliselt vastavalt erakonna positsioonile poliitilises süsteemis. EKRE puhul suureneb populistlike tunnuste arv märkimisväärselt valitsuses olles, samas kui NA programmid näitavad vähem populistlike tunnuste esinemist valitsuses võrreldes opositsiooniperioodiga. Samuti leiti seos üldise populismi tunnuste ning mõlema erakonna kõige populistlikuma programmi vahel- mida rohkem üldise populismi tunnuseid, seda populistlikum on programm.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline raamistik	7
1.1 Populism	7
1.2 Populismi määratlus.....	7
1.3 Populismi tunnused	8
1.4 Populismi liigid	10
1.5 Populistlik erakond poliitilises süsteemis ja toetus.....	11
1.6 Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ning Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" ülevaade.....	12
2. Metoodika.....	14
2.1 Uurimisküsimused	14
2.2 Valim.....	14
2.3 Analüüsimeetodid	15
3. Andmeanalüüs ning juhtumite võrdlus	18
3.1 Parlamendivälise programmi analüüs EKRE ja NA näitel.....	18
3.2 Populistliku erakonna programm opositsioonis EKRE ja NA näitel	20
3.3 Populistliku erakonna programm valitsuses EKRE ja NA näitel.....	23
3.4 Programmide võrdlus EKRE ja NA näitel.....	26
Kokkuvõte	33
Kasutatud kirjandus	35
Lisa 1. Kodeerimisjuhend.....	39
Lihtlitsents.....	41

Sissejuhatus

Populism on kaasaegse poliitika üks keskseid teemasid, mõjutades sügavalt nii valijate käitumist kui ka erakondade strateegiaid. Selles bakalaureusetöös uuritakse populistlike tunnuste muutust populistlike erakondade programmides erinevates poliitilistes faasides, keskendudes Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (EKRE) ning Läti Rahvusliku Liidu "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" (NA) näidetele. Töö eesmärk on välja selgitada, millised populistlikud tunnused esinevad nende erakondade programmides erinevatel ajaperioodidel ja kuidas need tunnused muutuvad, kui erakonnad liiguvad parlamendivälisest perioodist opositsiooni ja valitsusse. Samuti on olulisel kohal ka programmide populismi määra hindamine ehk kui populistlikud on erakondade programmid erinevatel perioodidel.

Uurimistöö keskmes on ideeline populism, mida käsitletakse kui ühiskonda kahte vastandlikku gruppi jagavat ideoloogiat: "ehedad inimesed" ja "korrumpeerunud eliit" (Mudde, 2004: 543). Lähtuvalt populismi teoreetilisest raamistikust, analüüsitakse populismi põhielemente ja nende esinemist erakondade programmides. Töö uurib, kuidas populistlikud erakonnad kasutavad erinevaid populismi liike ja millised on nende tunnuste peamised muutused sõltuvalt poliitilisest faasist. Uurimistöö tugineb kvalitatiivsele sisuanalüüsile, et pakkuda põhjalikku ülevaadet populistlike tunnuste esinemissagedusest ja muutustest EKRE ja NA programmides.

Töö on relevantne ning aktuaalne, sest populistlikud erakonnad on leidnud väga laialdase toetusbaasi Euroopas. Läti ja Eesti seisukohalt on ka mõlemad erakonnad valijate seas populaarsed. See tähendab, et neid erakondasid võib näha tegutsejatena poliitilisel areenil, kui populistlik erakond on valitsuses, siis oluline on mõista, kuidas erinevad nende programmid teistest poliitilistest perioodidest- parlamendivälisest ning opositsioonist. Oluline on mõista, kuidas populistlikud erakonnad muutuvad valitsuses olles, nii saame paremini mõista populismi mõju demokraatiale ja valitsemispraktikatele. Näiteks EKRE populistlike tunnuste tugevnemine valitsuses olles võib olla indikaator, kuidas populistlik retoorika võib süveneda, kui erakond püüab oma positsiooni õigustada ja säilitada. Samuti üritab uurimistöö mõista, kuidas populism toimib erinevates poliitilistes faasides.

Töö peamiste argumentidena saab välja tuua, et populistliku erakonna jaoks on vajalik säilitada valitsemisel eliidivastane sentiment, et neid toetaks jätkuvalt valija (Riera ja Pastor: 2022:899). Samuti mobiliseerivad valijat valima populistliku erakonna poolt populistlikud vaated ühiskonnas (Akkermann et al., 2014: 1344). Seetõttu peab populistlik partei säilitama oma populistliku sõnumi, et mobiliseerida valijat nende poolt valima. Populistliku erakonna edu

sõltub eliidi ja valitsevate vahelisest kaugusest (Mair, 2013: 18-19). Kui populistlik erakond muutub sõnumites ja programmis oma valijatest kaugeks, s.t nagu olemasolev eliit, siis ei toeta neid ka populistlik valija. Uurimistö analüüsibki sellel põhjusel erakondade programme erinevates faasides, et välja tuua kuidas muutuvad populistlikud tunnused, kui erakonna programm ei ole enam niivõrd populistlik. Erakonna programmi muutumine võib anda selgitusi, miks mingis faasis erakonna toetus langeb, seega on oluline põhjendada, kuidas populistlike erakondade programmides sõnumid muutuvad.

Uurimistö on jaotatud kolmeks erinevaks osaks. Töö esimene osa kirjeldab teoreetilist tausta ning antakse ülevaade populismist, selle määratlusest, tunnustest, liikidest ning populistlikust erakonnast poliitilises süsteemis ning toetusest. Töö teine osa koosneb uurimismeetodi kirjeldamisest. Töö kolmas osa keskendub andmeanalüüsile ning uuritavate objektide võrdlusele.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Populism

Esimeses peatükis uuritakse populismi olemust ja selle mõistmiseks vajalikku teoreetilist tausta. Antakse ülevaade populismi definitsioonist, selle tunnustest ning erinevatest elementidest, mis võivad populismi iseloomustada. Lisaks analüüsitakse erinevate autorite arusaamu populismist ning luuakse seoseid nende käsitluste vahel, et mõista populismi mitmekülgust ja selle erinevaid ilminguid erinevates kontekstides. Antakse ülevaade ka populismi liikidest. Samuti kirjeldatakse populistlike erakondasid valitsemisel ja uuritavate populistlike erakondade tausta.

1.2 Populismi määratlus

Populismi on erinevad autorid defineerinud mitmel erineval moel. Selle töö puhul on lähteallikaks ideeline populism. Mudde on kirjeldanud seda kui ideoloogiat, mis jagab ühiskonna kaheks vastandlikuks ja homogeenseks rühmaks. Üheks osapooleks on "ehedad inimesed" ja teiseks "korumpeerunud eliit". Mudde kasutab mõistet *volonté générale* kirjeldamiseks, et poliitika peaks väljendama rahva üldist tahet (Mudde, 2004: 543). Sarnaselt Muddega on Hawkins populismi defineerinud kui vastandlikkust kahe osapoole vahel. Tema Manikeistlik diskursus eristab head ja kurja. Hea all peetakse silmas rahva üldist tahet ning kurja all sepiitsevat eliiti (Hawkins, 2007: 1042). Kurt Weyland (2001) on populismi defineerinud kui poliitilist strateegiat, milles põhiroll on liidrikesksusel, liider teostab ja taotleb valitsemisvõimu. Samuti on ta leidnud, et populismi edu sõltub institutsioonide nõrkusest ning näiliste võimaluste kokkulangemistest (Weyland, 2020: 402). Populism saab olla ka moraalne ettekujutus poliitikast, kus ühel poole spektrit on moraalselt puhtad ehedad inimesed ning teisel pool eliit (Müller: 2015: 83). Matthijs Rooduijn (2014) on oma uurimuses leidnud, et ideelist populismi saab kasutada populistlike parteide kirjeldamiseks. Nimelt esinevad idee tasandil neli ühist parteideülest tunnust. Ühised nimetajad on eliidivastatus, rahvakesksus, rahva homogeenus ning kriisi kuulutamine retoorikas (Rooduijn, 2014: 593). Rooduijini hinnangul omavad mõlemad Mudde ja Hawkinsi käsitlused kolme olulist tunnust, millega kirjeldada universaalselt populistlike parteisid (Rooduijn, 2014: 592).

Ideeline populism on oma olemuselt õhuke. See tähendab, et tihtipeale lisandub see teiste ideoloogiate külge, millega erakonnad enda ideoloogilist maailmapilti väljendavad. Samuti jaotab antud ideoloogia ühiskonna vastandlikult kaheks- eliit versus tavakodanikud ehk rahvas (Akkerman et al., 2014 :1326-1328). Populistliku erakonna fookus on suunatud valijale, kes on pettunud eliidis ning selle võimekuses valijat esindada. Moraalsust võib pidada üheks

põhjuseks, miks populism näeb fundamentaalset vastuolu rahva ja eliidi vahel. Nimelt on rahvas ideoloogia hinnangul olemuselt ehe, mis muudab nad autentseks. Korrumppeerunud eliit seda aga ei ole. Mistõttu on populismis oluline ehedus, mis tipneb rahva tahtega. See on võimalik, sest ideoloogia paigutab rahva homogeensesse kategooriasse (Mudde, 2017:30). Erinevalt laiapõhjalistest ideoloogiatest, näiteks sotsialism, ei paku õhukesed ideoloogiad lahendusi ega vastuseid olulistele sotsiaal-poliitilistele probleemidele (Freeden, 2003: 96).

Arvestades uurimistöö konteksti, siis võib ideelist populismi pidada väga sobilikuks käsitluspunktiks. Ideelise lähenemise sobivust populistlike parteide uurimisel kinnitab ka Riera ja Pastori (2022) uuring, mis väidab, et populistliku erakonna toetus valitsuses on seotud diskursusega. Ühisosana võib seega näha keelekasutust, mis populismis esineb. See keelekasutus on populismis olenemata erinevatest definitsioonidest suunatud eliidi hukkamõistule ja rahva ülistamisele (Mudde ja Rovira Kaltwasser, 2017:5). Töö autori hinnangul sobib ideeline lähenemine eelkõige põhjusel, et hinnatakse sõnumit ja keelekasutust. Seega pole erinevad käsitlused takistavaks elemendiks, sest keskendutakse ideedele.

Kuna ühisosana saab näha vastandlikkust eliidi ja rahva vahel, siis on vajalik kirjeldada ära, mida populism mõistab eliidi ja rahva all. Eliit omab jõupositsiooni ühiskonnas. See tähendab, et omatakse juhtivaid positsioone poliitikas, meedias, majanduses. Samuti võib eliit olla kultuuriline (Mudde ja Rovira Kaltwasser, 2017: 11-12). Poliitiline eliit selles kontekstis võib tähendada poliitikuid, parteisid või väljakujunenud poliitilist süsteemi, majanduslik eliit pankasid, ärimehi või kapitalismi. Kultuuriline eliit hõlmab intellektuaale, meedia eliit ajakirjanike ning õigussüsteemi eliidi all võib määratleda kohtunike (Rooduijn, 2014: 575). Populistid jaoks võib rahvas omada mitmeid erinevaid tähendusi, oluline roll on kontekstil. Näiteks võib rahvas olla mingi kindel rahvus, valijaskond või isegi kindlate tunnusteta inimgrupp (Rooduijn, 2014: 575). Populistid eristavad lihtrahvast, suveräänsust ning rahvuspõhist rahvast. Lihtrahvas on võimust eemale jäänud sotsiaal-kultuurilistel või majanduslikel põhjustel. Rahvast saab näha etniliselt või kodanlikult. Suveräänsuse all mõistavad populistid, et rahvas on valitseja, see tähendab, et võimu ei omistata kolmandale osapoolle, kes nende eest valitseks (Mudde ja Rovira Kaltwasser, 2017: 9-11).

1.3 Populismi tunnused

Populismi mõistmiseks ja analüüsimiseks on oluline tuvastada selle põhielemendid, mis iseloomustavad ja eristavad seda teistest poliitilistest liikumistest. Eelmises peatükis on kirjeldatud, kuidas Rooduijn (2014) uuris, et populismi defineerimiseks peavad olema ära täidetud neli tunnust, milleks on rahvakesksus, eliidivastatus, kriisitunnetus ning rahva

homogeensus. Lisaks sellele, vaatles ta kokku 12 tunnust kolmel erineval tasemel. Idee tasandil olid tunnusteks rahvakesksus, eliidivastatus, otsedemokraatia, kriisitunnetus, rahva homogeensus ning välistamine (Rooduijn, 2014: 575-576). Kuna uurimistöö lähtub ideelisest populismist, siis on vajalik kirjeldada neid tunnuseid põhjalikumalt.

Populismi puhul on oluliseks tunnuseks rahva ülistamine ning rahva kesksesse rolli asetamine. Rahvas on populistide sõnul ehe, autentne ning moraalne. Populistid leiavad, et nemad teavad, mida rahvas tahab, seega on populistid rahva üldise tahte täideviijad (Müller, 2015: 83; Mudde, 2017: 33). Selles väljendub ka populismi pluralismivastatus- rahva tahet saavad täide viia vaid populistid, sest nad on osa rahvast (Müller, 2015: 84) Oluline on silmas pidada, et läbi rahva homogeensus, see tähendab ühte gruppi kuulumisele, loovad populistid narratiivi, et rahvas ja nemad on ühise hea eesmärgi nimel väljas. Populistide eesmärk on seega tuua võim rahvale lähemale. Võimu lähemale toomine siinkohal tähendab, et poliitilisi otsuseid peaks tegema rahvas näiteks läbi referendumite. Oluline on otsedemokraatia, sest rahvas saab seeläbi olla lähedal poliitilistel otsustel (Rooduijn, 2014: 576).

Mitmel korral varem on töö kirjeldanud, et populism näeb vastandlikkust rahval ning eliidil. See vastandlikkus on oluline tunnus, et mõista populismi. Nimelt on eliidivastatus üks tähtsamaid elemente. Eliit on see, kes takistab rahva tahte realiseerumist. Populism rõhutab võimul oleva eliidi ja võimuta rahva konflikti. Võimul olev eliit ei mõista rahva vajadusi ning tegutseb ainult enda huvides (Rooduijn, 2014: 575). Eliidi ja populistide erinevus seisneb ka selles, et kui populism esindab rahva üldist tahet, siis eliit keskendub erihuvidele, mis kaasavad ka deemose vähemusgruppe (Mudde: 2017: 33-34). Kuigi eliiti kirjeldatakse populistide poolt võimule lähedal olevateks, siis ei pea populistid kõike võimul olijaid rahva tahtele vastu seisvateks. Oluline on, et võimul oleks rahva tahte esindajad (Müller: 2015: 84). Kuna populistid peavad ennast rahva tõelise tahte esindajateks, siis nende võimule tulekul ei ole populistid eliidi osaks.

Kuna populistid on rahva tahte esindajad ning peavad ennast nende poliitiliste tahte täideviijateks ning vastanduvad eliidile ning nende kaitsvatele vähemusgruppidele, siis saab luua argumendi, et populism on välistav. Välistamine seisneb selles, et populistid kaitsevad rahvast kellegi kolmanda eest. Erinevates kontekstides võib see väline grupp olla immigrandid, rahvus, religioon, rass või mõni muu ühiskonna osa, näiteks töötud (Rooduijn, 2014: 576). Rahva kaitsmist võimendatakse retoorikas, see tähendab, et alatasa võib kohe tulemas olla kriis või siis ollakse juba kriisis (Rooduijn, 2014: 576). Kriisitunnetust võib samuti pidada oluliseks tunnuseks populismi puhul. Populistid raamistavad kriise järgnevalt: esiteks tuvastatakse

probleem, see probleem omakorda seotakse teiste probleemidega ning seeläbi süstematiseeritakse laiem probleemistik. Järgnevalt vastandatakse ehe rahvas nendega, kes kriisis süüdi on ning võimendatakse konflikti meedias. Edasi tulevad populistid välja lihtsate lahendusega ja pakuvad konkreetset viisi, kuidas tugeva juhtimisega probleemist väljuda. Viimane aste tsüklis on jätkata sarnaste kriiside esile toomisega (Moffitt, 2015: 198-208).

1.4 Populismi liigid

Kuna uurimistöö uuritavateks objektideks on kaks rahvuslikku parempopulistliku erakonda, siis oleks tarvilik ära seletada, mis parempopulism ja rahvuslik populism on. Lisaks sellele võib tuvastada ka teisi liike populismist. Järgnevalt võrreldakse omavahel parempopulismi, rahvusliku populismi, vasakpopulismi ning demokraatlikku populismi. Selle tegevuse eesmärk on anda ülevaade nende käsitluste erinevusest ning töö hilisemas faasis saab eristada programmidest lisaks parempopulismile ka vasakpopulistlike ning demokraatlikule populismile omaseid tunnuseid; juhul kui need esinevad.

Parempopulismi on kirjeldatud erinevatest vaatenurkadest, näiteks väidetakse, et parempopulism koosneb autoritaarsest ning rahvuslikust populismist (Heywood, 2021: 178). Uurimistöö seisukohalt on relevantne pigem rahvuslik aspekt. Rahvuslikule populismile on omane, et territooriumile, kus asetatakse, peab valitsema autonoomne, iseseisev ja suveräänne rahvas. Eliidi all nähakse riigi ja rahvuse vastast eliiti või vähemusgruppi (De Cleen, 2017: 353). Paljuski nähakse ohtlikuna väljastpoolt tulevat, mis populistide hinnangul võib olla hävitav rahvuse ja rahva majanduslikele huvidele, identiteedile ning kultuurile. Sellega saab seletada ära ka rahvusliku populismi vastuseisu Euroopa Liidule ja muudele institutsioonidele (De Cleen, 2017: 354). Rahvuspopulismi populaarsust ilmestab fakt, et 2016. ning 2017. aastal toetas Euroopas rahvuspopulistlike erakondasid 18,4 protsenti eurooplastest. Populaarsuse kasvu põhjuseks saab pidada rahvuspopulistlike erakondade vastuseisu immigratsioonile ning valitsusevahelistele ning riigiülestele organisatsioonidele (Heywood, 2021: 178, 180). Parempopulismi puhul on olulisemad teemad rahvuslus, kultuuriline identiteet, õiguslik kord, sotsiaalsete hoolekandesüsteemide taastamine, multikultuursusele vastandumine, rahvuslik suveräänsus, proteksionism ning traditsionalism (Karlson, 2024: 13).

Vasakpopulismi kirjeldamisel tasub esmalt kirjeldada ühisosa. Nimelt eristatakse sarnaselt parempopulismiga rahvast, keda tuleb kaitsta eliidi ning väliste gruppide eest. Erinevus seisneb kontekstis, oluline on keda nähakse eliidi ja välise grupina ning kes on rahvas. Eelkõige käsitletakse rahvast, kui erinevaid klasse ning põhilised murekohad on sotsiaalmajanduslikud. Eliidina ning teiste erigruppidega nähakse kapitaliste, neoliberaale, suuräriseid-firmasid

(Heywood, 2021: 182; Karlson, 2024: 13). Samuti on erinevus parempopulismiga ning rahvusliku populismiga kaasavuse mõõde. Vasakpopulistid ei välista erinevaid marginaliseerituid gruppe, vähemusrahvuseid ning erineva religioosse taustaga isikuid rahvast (Heywood, 2021:182). Vasakpopulism tahab seega tegeleda teemadega, mille keskmes on vaesuse vähendamine, töökindlus ning ebavõrdsuse vähendamine ühiskonnas (Heywood, 2021: 182)

Populismil võib olla demokraatia jaoks nii positiivne kui ka negatiivne mõju. Positiivsest aspektist võib populism aidata tuua esile probleeme, millest eliit ei räägi, kuid mis on olulised paljudele inimestele, kes tunnevad, et nende muresid tavaliselt ei kuulata. See võib kaasa aidata demokraatia tervisele, kuna rohkemate inimeste arvamused ja mured saavad tähelepanu. Negatiivse poole pealt võib populism aga kahjustada demokraatiat, kui populistlikud jõud väidavad, et nad esindavad "enamuse tahet". See annab neile õigustuse, et nende otsuseid ei tohiks seetõttu piirata, isegi kui need kahjustavad vähemuste õigusi. Selline lähenemine võib ohustada demokraatia põhimõtteid, nagu õigused ja võrdsus, sest vähemuste kaitseks loodud institutsioonid nõrgenevad (Mudde ja Rovira Kaltwasser, 2017:84). Seetõttu on võimalik vaadelda ka populismi demokraatlikust vaatepunktist. Demokraatlik populism soovib, et poliitikat kujundab rahva tahe. Selleks, et rahvas lähemal oleks protsessidele, võimendatakse otsedemokraatiat (Canovan, 1999: 7). Samuti nähakse, et poliitilise võimu esindajad peaksid rahva tahet ellu viima (Pappas, 2014: 4). Kuna mitte-populistlikud võimu esindajad on kaugenunud rahva tahtest, siis hakkab suurenema populistlike erakondade toetus. Valijad leiavad, et nende ideed ja huvid pole leidnud esindatust (Rovira Kaltwasser, 2017: 491-492). Populistlikud parteid on edukad, kui võimul on erakonnad, mis ei tegele valijate ootuste ja soovidega (Riera ja Pastor: 2022: 18). Seega võib demokraatlikku populismi tunnusteks lugeda otsedemokraatia ilminguid ja kaasavat demokraatiat. See võib tähendada, et populistid võimendavad sõnumites referendumite, presidendi otsevalimiste ning kodanikualgatuste tähtsust.

1.5 Populistlik erakond poliitilises süsteemis ja toetus

Kui populistlik erakond jõuab poliitilisse süsteemi, siis seisavad parteidel ees mitmed erinevad väljakutsed. Nende suhtes rakendavad mitte-populistlikud erakonnad erinevaid strateegiaid, neid kas kaasatakse või välistatakse. Poliitilises süsteemis ennast kinnitanud mitte-populistlikud erakonnad võivad välistada populistlike erakondasid neid isoleerides ning ignoreerides. Teine alternatiiv on nendega koostöö tegemine (Downs, 2002: 34-39). Populismi kasvu on võimalik ohjeldada mitte-populistlikel peavooluerakondadel tehes koostööd

populistlike erakondadega. See tähendab, et kui populistlike erakondade sõnumit on võimalik koalitsioonis kontrollida läbi kokkulepete, siis suudetakse nende veetlevust valijate silmis vähendada (Riera ja Pastor: 2022: 899).

Populistlike erakondasid valitsuses on uurinud mitmed erinevad autorid. Riera ja Pastor (2022) on leidnud, et populistliku erakonna jätkuv toetus valitsuse on sõltuv eliidivastasest sõnumist. Samuti on nad ära märkinud, et oluline on sellist tüüpi erakonna jaoks diskursus, mis sisaldab endast samal ajal mõõdukust kui ka võitlusvõimekust (Riera ja Pastor, 2022:899). Dunphy ja Bale (2011) on uurinud vasakpopulistlike erakondasid valitsuses. Nad leidsid, et valitsemisel langeb valijaskonna toetus vasakpopulistlikule erakonnale (Dunphy ja Bale: 2011: 495). Populistlike erakondasid uurinud Krause ja Werner (2019) leidsid samuti, et saades osaks poliitilisest süsteemist, kaotavad populistlikud erakonnad mingil määral oma veetluse populistliku valija silmis. Kui enne oli eliidivastane fookus suunatud riigi tasandile, siis süsteemis juba toimivad populistlikud erakonnad võivad oma retoorika suunata riigiülestele organisatsioonidele, näiteks Euroopa Liit (Krause ja Werner: 2019: 171). Populistliku erakonna edu sõltub valitsejate ja valitsevate vahelisest kaugusest (Mair, 2013: 18-19). Kaugus siinkohal ongi varasemalt kirjeldatud rahva ja eliidi erinevuste kogum. Kui valitsejad ei arvesta rahva tahet, siis kasvab populismile toetus. Seega populistlikku erakonna jätkuv toetus valitsuses on seotud eliidivastase sõnumi hoidmisest. See on töö kirjutaja seisukohalt oluline, sest uurimistöö hindab parteide programme ning lisaks eliidivastasusele saab hinnata teisi populistlike tunnuseid.

Relevantne on ka fakt, et populistlikud vaated ühiskonnas mobiliseerivad rahvast populistliku partei poolt valima (Akkermann et al., 2014: 1344). Sellest lähtuvalt saab luua argumendi, et populistliku erakonna jaoks on valitsuses olles oluline säilitada populistlikud tunnused oma programmides. Kui programmide sõnastus omab jätkuvalt populismi, siis valib neid ka rahvas edasi. Kui rahvas aga kaotab usalduse nende vastu, siis võib põhjuseks olla populistlike tunnuste kadumine erakonna sõnumitest.

1.6 Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ning Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" ülevaade

EKRE tekkis 2012. aastal endise Eestimaa Rahvaliidu ja Eesti Rahvusliku Liikumise ühinemise tulemusena. Eestimaa Rahvaliit alustas koostööd Eesti Rahvusliku Liikumisega aasta varem ning oluline on ära märkida, et ERL oli euroskeptiline ning rahvuslik survegrupp, rahvaliit aga asetseb ideoloogiliselt paremtsentrilisk. EKRE asutamisklaratsioonis, mis kuulutati välja 2012. aasta 24. märtsil, sõnastati, et eesmärk on kaitsta Eesti rahvuslikke huve, traditsioone

ning pakkuda alternatiivi teistele poliitilistele tegutsejatele (Braghioli ja Petsinis, 2019: 5). EKRE on rahvuslik parempopulistlik erakond, kes eristub teistest Euroopa populistlikest parteidest, kuna nad ei saa olla ülemäära kriitilised ELi ja NATO suhtes. Seda põhjusel, et asutakse geograafiliselt Venemaa lähedal. EKRE ei poolda Eesti lahkumist Euroopa Liidust, ent sellegipoolest on neil alternatiivne nägemus koostööst, mis peaks olema rahvuslik, konservatiivne ning idapoolsem (Wierenga, 2017: 16-17). Eesti Konservatiivne Rahvaerakond on olnud valimistel küllaltki populaarne. Erakond on osalenud kolmedel riigikogu valimistel. 2015. aastal hääletas erakonna poolt 46 772 valijat, saadi 8,1 protsenti häältest ning 9 mandaati parlamendis (Riigikogu valimised, 2015). 2019. aastal oldi populaarsuselt kolmas erakond, EKRE poolt andis oma hääle 99 671 hääleõigust omavat inimest ning saadi 17,8 protsenti häältest ning tasuks saadi 19 mandaati (Riigikogu valimised, 2019). Viimastel, 2023. aasta riigikogu valimistel, hääletas partei poolt 97 966 valijat, sellega saavutati teine koht ning 17 mandaati riigikogus. Protsentuaalselt saadi 16,1 protsenti häältest (Riigikogu valimised, 2023). EKRE kuulus vabariigi 50. valitsusse perioodil 29. aprill 2019 kuni 26. jaanuar 2021. Valitsuskoalitsioon moodustati koos Eesti Keskerakonna ning Isamaaga (Valitsus, 2024).

Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" on Läti rahvuslik parempopulistlik erakond. Edaspidi kasutab autor erakonnale viidates nime Rahvuslik Liit või NA. Rahvuslik Liit omab kõiki tunnuseid, mida saab pidada rahvuslikule parempopulismile omaseks (Auers ja Kasekamp, 2013: 240). Rahvuslik Liit tekkis 2011. aastal pärast rahvuskonservatiivse "Isamaale ja Vabadusele/LNNK ning "Kõik Läti Eest!" ühinemisel. Neist esimene oli tuntud tugeva identiteediretoorika poolest ning rõhutas läti keele tähtsust, vastandus Euroopa föderalismile ning pooldas kodakondsuseta isikute naturaliseerimisprotsesside piiramist (Braghioli ja Petsinis, 2019: 5). Rahvuslik Liit omab lisaks populismile ka autoritaarsuse ning nativismi tunnuseid (Auers ja Kasekamp, 2013: 240-243). Erakond on küllaltki edukas olnud ka Läti seimi valimistel. 2010. aasta valimistel jäädi neljandaks ning saadi 8 mandaati, 2011. aasta seimi valimistel saadi 14 mandaati, 2014. aastal 17 ning 2018. ja 2022. aastal 13 mandaati (Läti keskvalimiskomisjon, 2024). Häälte protsent nendel aastatel oli vastavalt 7,83%, 13,88%, 16,61%, 11,01% ning 9,4% (IFES, 2024). Valitsuse koalitsioonipartner oldi aastatel 2011-2023 ning sellel ajal kuuluti seitsmesse erinevasse koalitsiooni (Döring et al., 2022).

2. Metoodika

Järgnevas peatükis kirjeldatakse uurimistöö läbiviimiseks vajalike uurimismeetodeid, samuti antakse ülevaade, kuidas see metodoloogiline lähenemine aitab kaasa uurimiseesmärkide saavutamisele. Uurimistöö eesmärk on välja selgitada, millised on ja kuidas muutuvad populistlikud tunnused parteide programmides erinevatel perioodidel ning kui populistlikud on uuritavate erakondade programmid.

2.1 Uurimisküsimused

Uurimistöö üritab vastata kolmele peamisele uurimisküsimusele. Samuti on hilisemaks aruteluks võimalik püstitada kaks lisaküsimust, mille abil saab tõlgendada uurimistulemusi.

Uurimisküsimused on järgnevad:

1. Millised populistlikud tunnused esinevad erinevatel ajaperioodidel populistlike erakondade programmides?
2. Kuidas muutuvad programmides erinevad populistlikud sõnumid/tunnused?
3. Kui populistlikud on erakonna programmid?

Lisaküsimused, mille abil saab uurimistulemusi tõlgendada:

1. Millised tunnused on enimlevinud programmides?
2. Kuidas muutuvad erakondade programmid erinevatel ajaperioodidel?

2.2 Valim

Bakalaureusetöö uuritavateks objektideks on Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" ehk NA ning Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ehk EKRE. Valituks osutusid just need erakonnad, sest lisaks sellele, et mõlemad on rahvuslikud parempopulistlikud erakonnad, omavad mõlemad erakonnad mõnes mõttes ühist tausta. Ühine taust seisneb riikide, ühiskondade, kultuuri ja ajaloo sarnasusel, seega on neil erakondadel lisaks ideoloogiale ühine ka kontekstuaalne taust.

Uurimistöö kasutab partei programme, sest neid võib pidada tõhusaks viisiks, kuidas erakonna pikaajalisi kommunikatsioonitrende hinnata (Swanson ja Gherghina, 2023: 490). Samuti saab läbi programmide vaadelda erakondade sõnumeid erinevaid momentidel. Uurimistöö eesmärk on analüüsida ja võrrelda, kuidas on erinevatel perioodidel programmi sõnum muutunud. Oluline on ära mainida, et Läti Rahvuslik Liit on olnud valitsuses järjepidevalt, EKRE on riiki valitsenud ühel ajaperioodil. Programme hinnatakse kolmel erineval ajaperioodil ning neid saab ka kategoriseerida. Esimene kategooria on parlamendiväline periood, see tähendab, et mõlemal

erakonnal puudub varasem kogemus poliitilises süsteemis. EKRE puhul on selleks 2015. aasta valimisteks loodud programm ning NA programm on loodud 2010. aasta valmisteks. Teiseks kategooriaks on autor valinud perioodi, millal mõlemad erakonnad on opositsioonis ning pole valitsemises kaasa löönud. EKRE programmis sisalduvaid populistlikke tunnuseid hinnatakse 2019. aasta riigikogu valimisteks valminud programmi alusel ning Rahvusliku Liitu 2011. aasta seimi valimisteks loodud programmi alusel. Kolmas kategooria võtab aluseks perioodi, millal mõlemad erakonnad on saanud valitseda ja olla koalitsioonipartnerid. Seega hinnatakse programmi sõnumite muutust ajal, millal saadakse ka ise otsustada. EKRE näitel hinnatakse programmi, mis loodi 2023. aasta riigikogu valimisteks ning NA näitel hinnatakse programmi, mis valmis 2014. aasta Läti seimivalimiste jaoks.

Uurimistöö seisukohalt võib näha miinusena seda, et mõlema erakonna programme ei ole võimalik hinnata samadel aastatel, sest erinevad ülemaailmsed sündmused võivad võimendada kriise ühiskonnas ja luua erinevaid väljakutseid. Positiivse aspektina võib välja tuua selle, et ajaraamistik pole katkendlik. See tähendab, et programme saab hinnata mõlema erakonna puhul järjest. EKRE programmid on perioodidel 2015, 2019 ning 2023 ning Rahvusliku Liidu programmid on perioodidel 2010, 2011 ning 2014. Samuti on erakondade positsioonid poliitilises süsteemis ühildatavad, esimeseks perioodiks loodud programmi ajal oldi parlamendivälised erakonnad, teiseks perioodiks valminud programmi ajal oldi opositsioonis ning kolmandaks perioodiks loodud programm valmis valitsuses olles. Teise miinusena võib ka välja tuua selle, et EKRE ja NA programmide mahud erinevad, see tähendab, et EKRE suuremahulised programmid pakuvad suuremat võimekust uurijale, et hinnata populistlike tunnuste esinemist. Kolmas negatiivne aspekt võib seisneda selles, et NA programmid tõlgiti läti keelest ingliskeelseteks, see tähendab, et töö kirjutajal ei ole võimalik läti keele mittevaldamise tõttu hinnata peeneid detaile programmi originaalkeeles. Seetõttu erineb ka programmide ühine hindamine keeltes.

2.3 Analüüsimeetodid

Uurimistöö põhiosa seisneb erakondade programmide analüüsimisel. Programmide analüüsi saab kõige põhjalikumalt ning nüansirohkemalt teha kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi. Negatiivseks aspektiks saab pidada seda, et tulemusi ei saa üldistada. Lisaks kvalitatiivsele sisuanalüüsile kasutatakse andmete edastamiseks kvantitatiivseid meetodeid, seda eesmärgil, et anda programmis esinevate populismi tunnuste sagedus, programmide populistlikkus ning populismi liikide esinemissagedus.

Töö analüüsi esimene osa hõlmas programmide kogumist. Seejärel hakati üksikshaaval analüüsima programmide sisu. Selleks, et sisu analüüsida tuli luua kodeerimisjuhend, mis on leitav uurimistöö lisas 1. Uurimistöö sisuanalüüs toimus MAXQDA programmi kasutades. Kodeerimisjuhendi koostamise aluseks võeti teoreetilises raamistikus käsitletud tunnused, valituks ei osutunud kõik. Autor kasutas eelkõige Rooduigni (2014) defineeritud ideeliseid tunnuseid, milleks on kriisitunnetus, välistamine, rahva kesksus, eliidivastasus ning otsedemokraatia. Koodid, mis valituks osuti, sisaldavad endast ka erinevaid populismi liike. See tähendab, et esineb tunnuseid, mida saab liigitada demokraatlikuks populismiks, vasakpopulismiks, rahvuspopulismiks ning parempopulismiks. Populistlike tunnuste täielikuks kaardistamiseks ja nende väljajätmise vältimiseks korraldati kodeerimine mitmes etapis. Kodeerimise protsess oli induktiivselt deduktiivne: ehkki autor oli kaardistanud kindlad koodid, siis hiljem täienesid koodide nimekirjad analüüsi käigus. Põhiliselt suurenesid koodide arvud populismi erinevate liikide eritunnuste näol, näiteks rahvuslik parempopulism. Kodeerimisel eristati kokku 13 erinevat tunnust, vasakpopulistlikuks saab pidada sotsiaalmajandusliku ebavõrdsust. Rahvusliku parempopulismi tunnusteks saab pidada rahvuse, keele ja kultuuri kaitsmist; rahvusvaheliste organisatsioonide vastasust; immigratsioonivastasust; põhiseadusliku korda; julgeolekut; välistamist ning traditsionaalsust. Demokraatliku populismi näitab otsedemokraatia. Ülejäänud tunnuseid võib pidada üldiseks populismiks. Need tunnused koosnevad kriisitunnetusest, eliidivastasusest, rahva ülistamisest, rahva kesksusest ning pluralismivastasust. Kodeerimisjuhendi abil identifitseeriti kõigist tekstidest populistlikud tekstiosad, mis sisaldasid terviklikke mõtteid. Populistlike tunnuste esinemisel loeti programmi osa populistlikuks. Kui mõnes tekstiühikus esines rohkem kui üks populismi tunnus, jaotati see vastavalt mitme erineva tunnuse vahel. Tekstiühikud jäid üldiselt ühe lause vahemikku, ent leidis ka maksimaalselt kolme lause pikkuseid tekstiühikuid, olenevalt kontekstist. Tekstiühikute olulisus seisneb programmi populistlikkuse hindamisel, nimelt eristatakse populistlike tunnustega tekstiühikute suurust kogu programmis mahust ning saadakse protsent populismist. Kodeerimisjuhend, leitav lisast 1. koosneb lisaks koodidele ka näitest, mis illustreerib tunnust, näited tuuakse mõlema erakonna programmist.

Valimisprogrammide puhul on oluline ära märkida ka, kui mahukad need on. Parlamendivälise perioodi programmid on mahult EKRE puhul 843 sõna ning NA puhul 746 sõna. Opositsioonis olles valminud programmid on EKRE näitel 1407 sõna ja NA puhul 730 sõna. Viimase analüüsitava perioodi ehk valitsuses kujunenud programmide mahud on Eesti Konservatiivsel Rahvaerakonnal 1582 sõna ning Läti Rahvuslikul Liidul 710 sõna. Programmide mahtudest on

näha, et kui EKRE programmid kasvavad mahult ajas, siis NA programmimahud on jäänud suhteliselt samaks. Kuna Läti Rahvusliku Liidu valimisprogrammid on lätikeelsena leitavad, siis nende tõlkimiseks kasutab uurimistöö autor erinevaid tõlkeprogramme, saadud tõlked kõrvutatakse omavahel ning luuakse arusaadav ja mõistetav programm, millele tehakse sisuanalüüs. EKRE programmid leidis autor partei kodulehelt, ent NA programmidele saadi ligipääs läbi Manifesto Project andmebaasi.

3. Andmeanalüüs ning juhtumite võrdlus

Uurimistöo viimases osas analüüsitakse valimisprogramme. See peatükk on jaotatud neljaks erinevaks osaks. Esimeses kolmes osas analüüsitakse programme erinevatel ajaperioodidel. Uurimistöo viimane osa võrdleb erakondade programme ning annab ka vastuseid uurimisküsimustele.

3.1 Parlamendivälise programmi analüüs EKRE ja NA näitel

Esmalt analüüsitakse mõlemat erakonda parlamendivälisel ajal. Eesti Konservatiivse Rahvuserakonna puhul saab eristada parlamendivälisel ajal 44 erinevat tunnust. Kõige enamlevinud tunnused selles programmis on eliidivastasus, rahvakesksus ning otsedemokraatia ja julgeolek. Neid tunnuseid esines vastavalt seitsmel, kuuel, viiel ja viiel korral. Samuti saab täheldada, et rahva ülistamise tunnust ei olnud autoril võimalik programmist tuvastada. Neljal korral esinevad rahva, keele ja kultuuri kaitsmine ning välistamine. Kolmel korral saab tuvastada traditsionalismi ehk traditsiooniliste väärtuste tähtsust omistavaid tunnuseid, sotsiaalmajandusliku ebavõrdsust ning õigeid otsuseid. Õiged otsused on autor kategoriseerinud pluralismivastasuse alla, seda võib mõista kui populistliku erakonna võimekuses teha ainsana õigeid otsuseid. Ühel korral saab programmist eristada kriisi tunnetamist ühiskonnas, rahvusvaheliste organisatsioonide kriitikat, immigratsioonivastasust ning põhiseadusliku korra tähtsust rõhutavat tunnust. Küllaltki paljud tunnused kattuvad omavahel, see tähendab, et neid saab kodeerida mitmes erinevas kontekstis. Näiteks rahvakesksust; rahva, keele ja kultuuri kaitsmist ning õiged otsused ühendab järgnev tekst:

„Konservatiivne Rahvaerakond on ainus erakond, kes seisab selle eest, et Eesti kasvaks ja püsiks, meie rahvaarv suureneks, meie pered oleksid tugevad ja terved ning kultuur ja emakeel hoitud ja kaitstud.“ (EKRE, 2015).

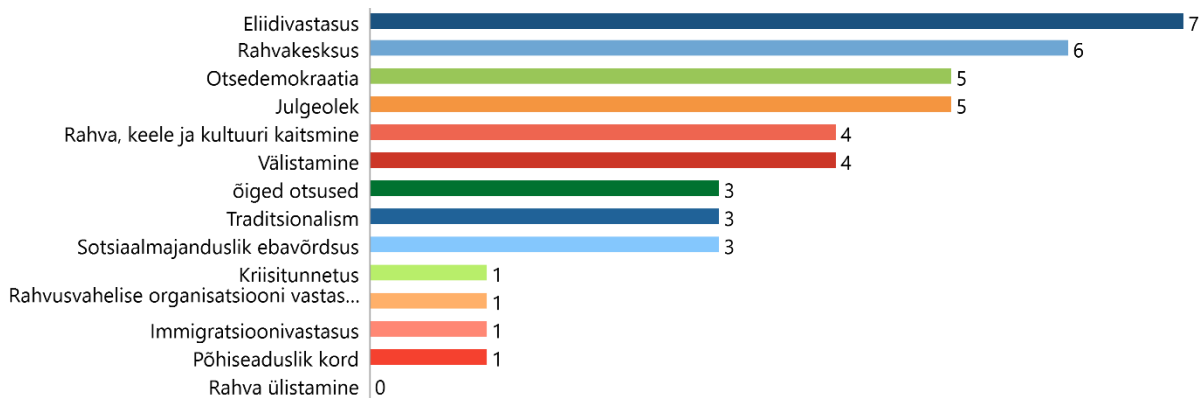
Seda saabki tõlgendada järgnevalt, et populistlik erakond ainsa legitiimse rahva huvide eest seisjana suudab kaitsta kultuuri, eestlust ning eesti keelt.

Kõige tähelepanuväärsem on fakt, et enimlevinud programmis esinevaid populistlikud tunnuseid saab liigitada üldise populismi alla. EKRE programmis on eliidivastasus ning rahvakesksus kõige enimesinevad, samuti saab otsedemokraatiat tõlgendada kui demokraatliku populismi ilmingut. Samuti esineb ka kolm vasakpopulistlikku tunnust, mis sisaldavad eelkõige sotsiaalmajanduslike probleeme ning kuidas mingil ühiskonnaklass on ebavõrdses seisus. Julgeolek on siinkohal rahvusliku parempopulismi tunnus ning EKRE sõnumites leidus seda viiel korral. Julgeolek, kui populistlik tunnus, on defineeritud selliselt, et populistlik erakond

üritab kaitsta riiki-rahvast julgeolekualastes küsimustes. Hea näide sellest esineb EKRE programmis:

„Konservatiivse Rahvaerakonna prioriteediks on meie elanikkonna ja riigi turvalisus. Eesti julgeoleku tagamiseks on Eesti huvid eest seisev sise- ja välispoliitika. Töötame iseseisva kaitsevõime tugevdamise nimel, et liitlaste abiga tagada Eesti julgeolek.“ (EKRE, 2015).

Joonis 1. Populistlikud tunnused EKRE 2015. aasta programmis.

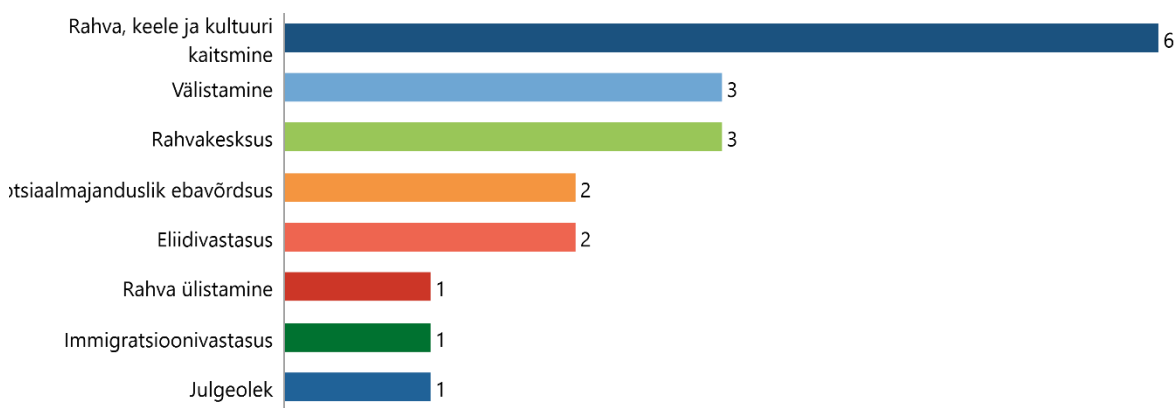
Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna programmist populistlikuks saab lugeda 56,7 protsenti programmist. See tähendab, et kodeeritud tekstiosad moodustasid kogu tekstist eelpoolmainitud protsendi. Seda võib pidada päris suureks hulgakaks, ent kuna programmi maht on lühike (843 sõna), siis esitab erakond programmi sisu küllaltki konkreetset ning lühidalt. Kui teksti maht oleks suurem, siis saaks eristada ka muud sisu, mis ei keskenduks vaid lööklausetele. Sarnaselt EKRE programmile, on Läti Rahvusliku Liidu parlamendiväline programm üpris lühike. Nimelt on programmi mahuks 746 sõna. Populistlike sõnumite protsent kogu programmi mahust on 39,8 protsenti. Seega võib näha, et EKRE programm sisaldab parlamendivälisel ajal rohkem populistlike sõnumeid.

Läti Rahvusliku Liidu programm sisaldab kokku 19 erinevat populistlikku tunnust. Enimlevinud tunnused hõlmavad endas rahva, keele ja kultuuri kaitsmist. Seda esineb kuuel korral. Ülejäänud tunnuseid esineb juba vähem, kolmel korral on esindatud välistamine ning rahvakeskus, kahel korral sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus ning eliidivastatus ning ühel korral oli esindatud rahva ülistamine, immigratsioonivastatus ning julgeolek. Huvitav on tähele panna, et rahvusliku parempopulismi tunnused esinevad 11 korral. See tähendab, et 57,9 protsenti tunnustest hõlmavad rahvusliku populismi. EKRE puhul on selleks protsendiks 43,1. Seega on Läti Rahvusliku Liidu programm rohkem rahvusliku parempopulistliku sõnumiga. Enimesinenud rahva, keele ja kultuuri kaitsmise tunnuse juures saab eristada keele tähtsust,

nimelt esineb kodeeritud tekstides keele tähtsuse rõhutamist neljal erineval korral. Näiteks illustreerib Rahvusliku Liidu programmis keele kaitsmise olulisust järgnevad laused:

„*We will strengthen the role of the Latvian language, especially in the media and in business.*“, „*We will preserve the Latvian language, Latgalian culture and Latvian dialects*“ ning „*State-funded education will be in the national language only, with minorities being taught in their national language history, traditions and culture in their own language*“ (Rahvuslik Liit, 2010).

Joonis 2. Populistlikud tunnused NA 2010. aasta programmis.

Mõlema erakonna programmis esineb olulisel määral populistlike tunnuseid, EKRE programmis saab täheldada 44 erinevat tunnust ning Rahvusliku Liidu programmis 19 erinevat tunnust. Programmide populistlikkuse määr on EKRE näitel 56,7 protsenti ning NA programmist moodustavad populistlikud tunnused 39,8 protsenti. Erinevusteks kahe programmi vahel saab pidada, missugused on enamlevinud tunnused ning mis liiki populismi need eneses hõlmavad. Näiteks EKRE programm sisaldab üldist populismi 38,7 protsenti, demokraatlikku populismi 11,4 protsenti, rahvusliku parempopulismi 43,1 protsenti ning vasakpopulismi 6,8 protsenti. Programmi sisu võib pidada seega enim rahvuslikuks parempopulismiks ning üleüldiseks populismiks. Rahvusliku Liidu programm seevastu sisaldab enim tunnuseid, mille alusel liigituks nad rahvuslikuks parempopulismiks. Nimelt on 57,9 protsenti rahvuslikud parempopulistlikud, 31,6 protsenti üldise populismi ning 10,5 protsenti vasakpopulistlikud tunnused. Eristada ei olnud võimalik otsedemokraatia tunnuseid.

3.2 Populistliku erakonna programm opositsioonis EKRE ja NA näitel

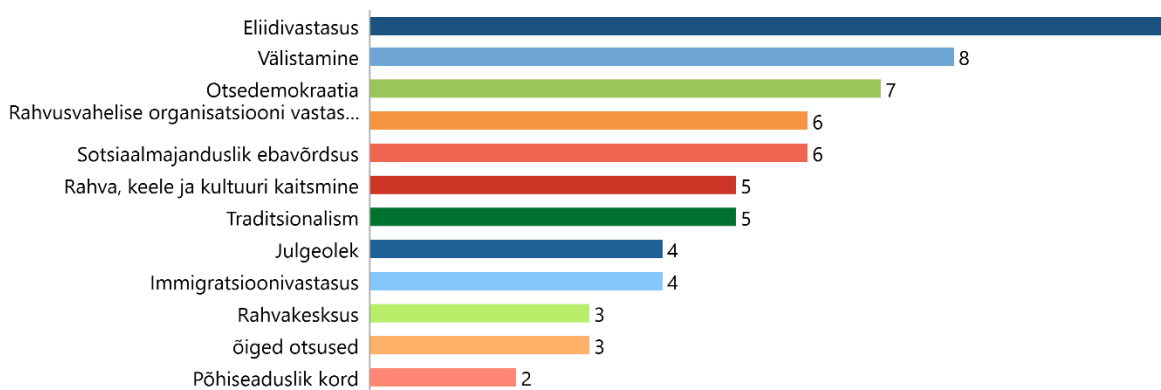
Analüüsid programmi, mille populistlik erakond on formuleerinud opositsioonis olles, on võimalik täheldada erinevaid tunnuseid. Võttes aluseks Eesti Konservatiivse Rahvuserakonna programmi, siis selgub, et on suurenenud populistlike tunnuste arv programmis. Töö eristab 64

erinevat tunnust, ent kuna programmi maht võrreldes 2015. aasta programmiga suurenes peaaegu kahekordselt, siis tasub vaadelda protsendi määra. EKRE 2019. aasta valimiste programmis moodustab populismi tunnustega koodide arv 58,8 protsenti kogu tekstist. See tähendab, et kodeeritud tekst on rohkemate populistlike tunnustega. Kirjeldades aga tunnuseid, siis esineb kõige enam eliidivastatus 11 korral. Nendest kahel eliidivastase juhtumi puhul oli huvitav, et programm kirjeldas legaalselt eliiti negatiivselt ning nõuab muudatusi kohtusüsteemis. Seda illustreerivad kodeeritud laused:

„Viime läbi justiitsreformi, mille eesmärk on tagada kohtute depolitiseeritus, tõhus järelevalve prokuratuuri ning julgeolekuasutuste üle ja kohtutäiturite tegevuse kontroll“ ning „Rahvahääletus ja aus valimissüsteem tugevdavad demokraatiat, kohtusüsteemi korrastamine ja kohtutäiturite omavoli piiramine kaitseb Eesti inimesi“ (EKRE, 2019).

Sagedasteks tunnusteks võib pidada ka kaheksal korral esinenud välistamist ning seitsmel korral esinenud otsedemokraatia. Kuuel korral esinevad rahvusvahelise organisatsiooni vastane kriitika ning sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus. Viiel korral esinevad rahva, keele ja kultuuri kaitsmine ning traditsionaalsete väärtuste tähtsust rõhutavad tunnused. Neljal korral esinevad julgeolekut ilmestavad tunnused ning immigrantide vastased sõnumid. Kolmel korral esinevad rahvakesksust rõhutavad ning pluralismivastased sõnumid, mis rõhutavad populistide õigeid otsuseid. Kahel korral esinesid põhiseaduslik kord ning kriisitunnetust ei saanud ühtegi korda tuvastada. Uurimistöö autorile paistis silma, kuidas suurenesid negatiivsed suhtumised rahvusvaheliste organisatsioonide suhtes. Näiteks tuvastati koodides negatiivsust Euroopa Liidu föderaliseerimise osas kahel korral, kriitikat Euroopa Komisjonile kahel korral, ühel korral eurodirektiivide suhtes negatiivsust ning üldist kriitikat rahvusvahelisse organisatsioonidesse kuulumise suhtes (EKRE, 2019).

Joonis 3. Populistlikud tunnused EKRE 2019. aasta programmis.

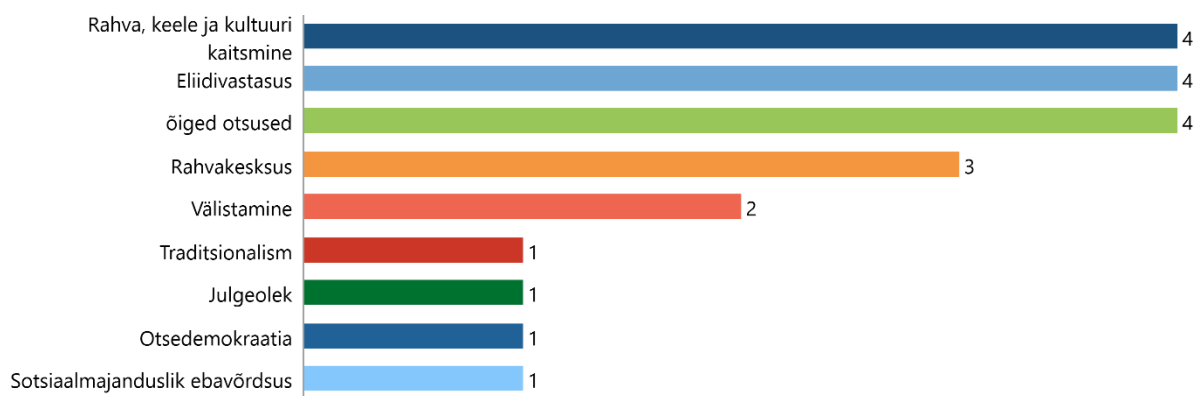
Samuti saab tuvastada, kuidas jagunevad populistlikud tunnused liigituse alusel. Kodeeritud tekstist moodustas 53,1 protsenti tekst, mida saab liigitada rahvuslikuks parempopulismiks. Demokraatlikku populismi illustreeriv otsedemokraatia moodustas 10,9 protsenti kodeeritud tekstist. Vasakpopulismile omane sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus esines 9,4 protsenti ulatuses ning üldine populism moodustas kokku 26,6 protsenti. Võrreldes parlamendivälise perioodiga, siis saab väita, et opositsioonis muutus programmi sõnastus rohkem rahvuspopulistlikuks, samuti vähenesid üldpopulistlikud ning demokraatliku populismi tunnused. Vasakpopulistlikud tunnused suurenesid 2,6 protsenti võrra.

Läti Rahvuslik Liidu programm jäi sõnade arvult veidi napimaks kui parlamendivälisel perioodil. Sellegipoolest, kasvas tunnuste arv 19-lt 21-le. Kui hinnata, mil määral muutus programmi sisu, siis leiti, et populistlikud sõnumid moodustasid kogu sisust 48,9 protsenti. Seega muutus programm opositsioonis olles peaaegu 10 protsenti populistlikumaks. Samuti leiti, et programmis vähenes rõhuasetus rahva, keele ja kultuuri kaitsmiselt eliidivastasusele ning pluralismivastasusele. Erakond mainis mitmel korral, kuidas nemad on ainsad, kes kaitsevad seimis rahva huvisid. Näiteks on programmis seda illustreerimas järgnev näide:

“The National Alliance (NA) is the only force represented in the Saeima that firmly defends Latvia, interests of Latvian citizens and Latvians, and does not allow the Kremlin's partners to be in the Latvian government” (NA, 2021).

Kolmel korral leiti programmist tunnused, mis võtsid kokku rahvakesksuse, kahel korral ilmnisid välistamise tunnused ning ühel korral võis tõlgendada traditsionaalsete väärtuste kaitsmist, julgeolekut, otsedemokraatiat ning sotsiaalmajandusliku ebavõrdsust.

Joonis 4. Populistlikud tunnused NA 2011. aasta programmis.

Kui liigitada need populismi tunnused, siis selgub, et Läti Rahvusliku Liidu programm sisaldab kõige enam üldist populismi, kokku 52,4 protsenti. Rahvusliku populismi esineb 38,1 protsenti

ning demokraatliku ja vasakpopulismi tunnuseid esineb mõlemaid võrdselt ehk 4,75 protsenti. Opositsioonis on Läti Rahvusliku Liidu programm muutunud rohkem üldist populismi sisaldavaks, veidi üle 20 protsendi esineb üldiseid populistlike tunnuseid. See omakorda tähendab, et vähenenud on rahvuspopulismile omased tunnused ning vasakpopulistlikud tunnused. Autor sai ka eristada erinevalt esimesest programmist ka demokraatliku populismi tunnuseid. Opositsioonis kujunes ka programm populistlikumaks, sest kodeeritud tekst moodustas kodeerimata tekstist 48,9 protsenti, mis on indikaator populismiga seotud sõnumite kasvust.

Opositsioonis olles saab väita, et mõlema erakonna populistlikud sõnumid kasvasid. See tähendab, et parlamendivälisest perioodist enam esinesid programmides populistlikud tunnused. Kui EKRE puhul oli kasv tagasihoidlik, siis NA kasv oli ulatuslik, ligikaudu 10 protsenti. Eristada saab ka, kuidas muutub opositsioonis olles populistlik sõnum. Kui EKRE puhul saab täheldada, et jõudsalt kasvas rahvuspopulismiga seotud tunnused, siis NA puhul märgati vastupidist trendi. EKRE puhul langes suurel hulgal üldise populismi tunnused ning vähemal määral demokraatlik populism. Vastupidiselt Rahvusliku Liidu programmi puhul kasvas üldine populism ning langes vasakpopulism. Seega saab erinevusena välja tuua, et sõnumites muutus eelkõige rahvusliku populismi ning üldise populismi suhe mõlemal erakonnal. Kõige rohkem esines tunnustena Eesti Konservatiivse Rahvuserakonna sõnumites eliidivastasust, välistamist ning otsedemokraatiat. Läti Rahvusliku Liidu enimlevinud tunnused on rahva, keele ja kultuuri kaitsmine; eliidivastatus ning pluralismivastatus.

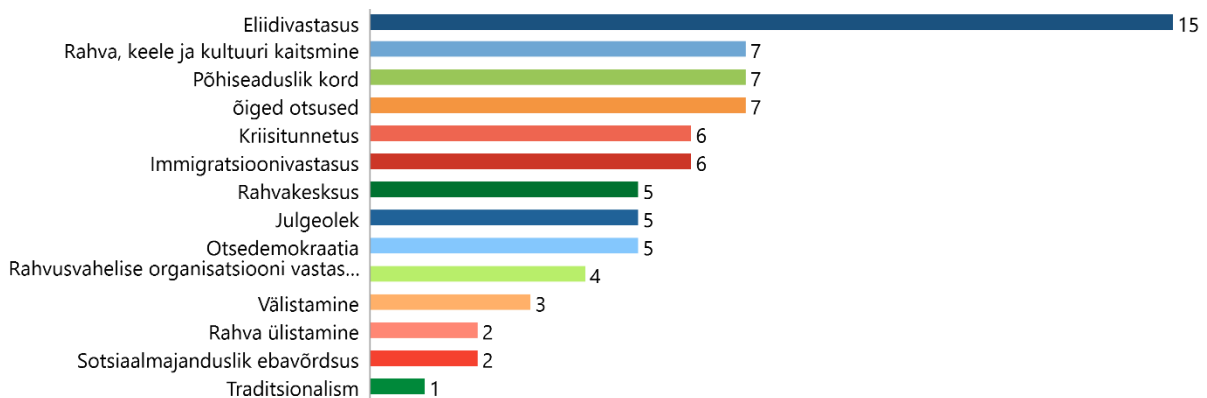
3.3 Populistliku erakonna programm valitsuses EKRE ja NA näitel

Perioodil, mil Eesti Konservatiivne Rahvaerakond oli riigivalitsemise juures, kujunes parteiprogramm enim populistlike tunnuseid omavaks. Kogu programmi mahust 60,2 protsenti kodeeriti, see tähendab, et seda hulka teksti võib pidada populistlikuks. Samuti tuvastati 75 erinevat tunnust. Jätkuvalt oli enamlevinud kriitika eliitide suunas, 15 erineval korral esines programmis seda tüüpi populismi. Seitsmel erineval korral mainiti rahva, keele ja kultuuri; pluralismivastatus ehk EKRE võimekust teha õigeid otsuseid ning põhiseadusest lähtumise olulisust. Kuuel korral keskendus valimisprogramm teemadele, mis kätkesid kriisitunnetust ning immigratsioonivastatus. Kriisi ette kuulutamine või tunnetamine on siinkohal tähelepanuväärne, sest varasemates programmides ei rõhutatud selle osakaalule nii palju. EKRE manifestis on kirjeldatud kriise mitmel erineval viisil, näiteks kirjeldati, et Eesti on vaja sõjast päästa ning käes on julgeolekukriis. Veel väideti, et Eesti on rahvastikukriisis, tervisehoiusteem on kriisis ning kahjudeta tuleb läbida majanduskriis. Kriisi ette

kuulutamisena mõistis töö kirjutaja EKRE seisukohta rahvuse hääbumise ohust (EKRE, 2023). Rahvakesksust, julgeolekut ning otsedemokraatiat võis leida erakonna programmist viiel korral. Neljal korral kritiseeriti rahvusvahelisi organisatsioone, mis tähendab, et valitsuses olles muutus sõnakasutus selles aspektis tagasihoidlikumaks, kui opositsioonis olles. Kolmel korral võis leida populistlikku tunnust, mis kirjeldas mingi ühiskonnagrupi välistamist ning kahel korral rahva ülistamist ning sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse kirjeldust. Kõigest ühe korra leiti manifestis traditsioonide väärtuste olulisust kirjeldavaid tunnuseid. See on indikaator sellele, et traditsioonide ja väärtuste seisukoht on muutunud programmilisemalt vähemtähtsaks. Samuti on vähenenud otsedemokraatia olulisus, programm ei rõhuta nii palju kodanike kaasamisele otsustusprotsessides. Põhiseaduse ülimust võib pidada ka valitsemisperioodil üheks tähtsamaks sõnumiks, sest varasemates programmides ei ole niivõrd palju seda mainitud. Heaks näiteks võib pidada tekstilõiku, mis ilmestab kui suur roll on põhiseadusel EKRE programmis:

„Seisame Eesti põhiseaduse ülimuslikkuse eest ning tagame, et riigivõimu teostatakse eranditult kooskõlas põhiseadusega ja kodanikke käsitletakse seaduse ees võrdsetena.“ (EKRE, 2023).

Joonis 5. Populistlikud tunnused EKRE 2023. aasta programmis.

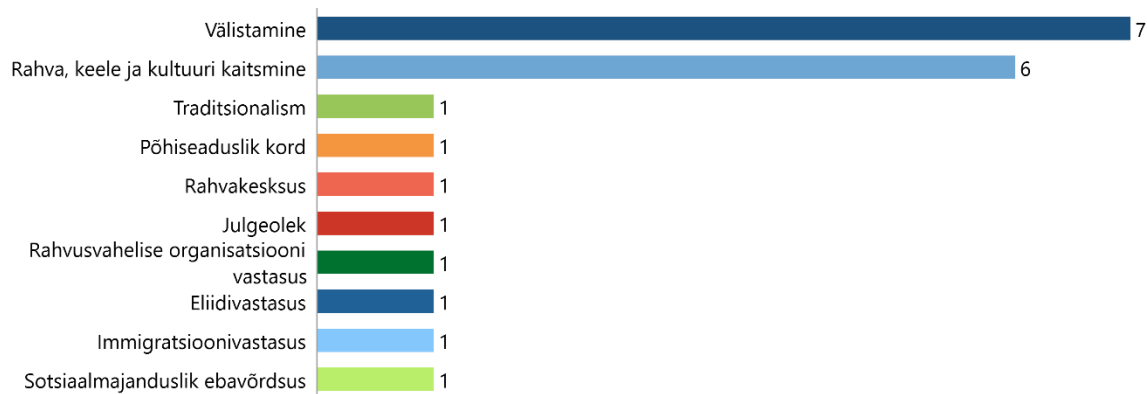

Lisaks tunnustele, võib hinnata kui palju saab eristada populismi erinevaid liike. Valitsemisperioodil kujunenud manifestid sisaldavad EKRE näitel kõige enam üldist populismi, mida esines 46,6 protsenti. Järgnevalt annab tuvastada rahvusliku parempopulismi, mida esines 44 protsenti. Vähem esines demokraatliku populismi, mida võis täheldada kõikidest kodeeringutest 6,7 protsendil ning kõige vähemal määral esines vasakpopulistlike tunnuseid, mida oli 2,7 protsenti juhtudel. Viimasel analüüsitaval perioodil on muutunud erakonna programm kõige rohkem üldpopulistlikuks ning rahvuslikule parempopulismile omaseid tunnuseid on vähem kui opositsiooniperioodil. Samuti leidub vasakpopulismile omast

sotsiaalmajanduslikke ebavõrdsust kirjeldavaid tunnuseid valitsemisperioodil kõige vähem. Kõige vähem esineb ka erinevate perioodide võrdluses otsedemokraatia tunnuseid, kui varasematel perioodidel on otsedemokraatia esindatus programmis sarnane olnud, siis valitsemisperioodil on demokraatlikule populismile vastavaid tunnuseid vähem.

Läti Rahvusliku Liidu programmis on eristatavad 21 erinevat tunnust, see on võrreldatav nende eelmiste programmidega. Erinevus esineb aga protsentuaalselt, nimelt saab lugeda programmis populistlikuks 36 protsenti sõnumitest. See on võrreldes varasemate faasidega kõige madalam populistlike sõnumite esinemine. Kõige rohkem esineb välistamist ning rahva, keele ja kultuuri kaitsmist. Välistamine esines eelkõige kontekstis, kus erakond soovis väliskapitali, välisinvesteeringuid ning välismaiseid ostjaid piiratleda (NA, 2014). Kõigest ühe korra oli võimalik eristada traditsioonide väärtustamist, põhiseaduse tähtsust, rahvakesksus, julgeolekut, rahvusvaheliste organisatsioonide kriitikat, eliidivastasust, immigratsioonivastasust ning sotsiaalmajandusliku ebavõrdsust. Võrdluses eelmise programmiga paistab silma, et langenud on pluralismi- ning eliidivastased sõnumid, mis näitavad üldiselt, et erakond näeb ennast õige rahva tahte esindajaks poliitilisel areenil ning kaitseb rahvast võimul olevate eliitsete gruppide eest. See võib kirjeldada, et erakond peab ennast ise osaks poliitilisest eliidist või tahab hoida häid suhteid eliidiga. Üldiselt leiab autor, et manifest oli küllaltki neutraalne ja suurt rõhku ei pandud populismile, mis erineb selles aspektist varasematest programmidest. Sellegipoolest saab võrrelda, kuidas tunnused liigituvad. Kõikidest tunnustest 85,7 protsenti hõlmavad rahvuspopulismi, vasakpopulismi esineb 4,8 protsenti ning üldist populismi vaid 9,5 protsenti. Otsedemokraatiat kirjeldavaid tunnuseid ei olnud võimalik eristada. See informatsioon annab selge vastuse, et programm sisaldab ülekaalukal määral rahvuspopulistlike tunnuseid. Üldised populistlikud tunnused on varasemate programmidega võrdluses samuti langenud suurel hulgal. Opositsioonis sõnastatud programmiga võrreldes on sarnased sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse tunnused ehk vasakpopulismi esineb samal määral.

Joonis 6. Populistlikud tunnused NA 2014. aasta programmis.

Töö kolmas ajaline raamistik analüüsis mõlema erakonna programmi, mis kujunes erakonna valitsemisperioodil. EKRE manifesti analüüsid selgus, et partei vaated ning sõnumid sisaldavad enim üldise populismi tunnuseid ning kõige sagedamini esines eliidivastasust. Läti Rahvusliku Liidu programm, aga omas enim parempopulistlike tunnuseid. Kõige enim esines valimisprogrammis välistamisega ning rahva, keele ja kultuuri kaitsmisega seotuid tunnuseid. Eelmise perioodiga võrreldes langesid NA programmis üldise ja demokraatliku populismiga seotud tunnused. EKRE programmis langesid vastupidiselt rahvuspopulistlikud, vasakpopulistlikud ning demokraatliku populismiga seotud tunnused. Edasi tasuks võrrelda erakondade programme kõikidel perioodidel ning hinnata, kuidas muutuvad populistlikud sõnumid manifestides

3.4 Programmide võrdlus EKRE ja NA näitel

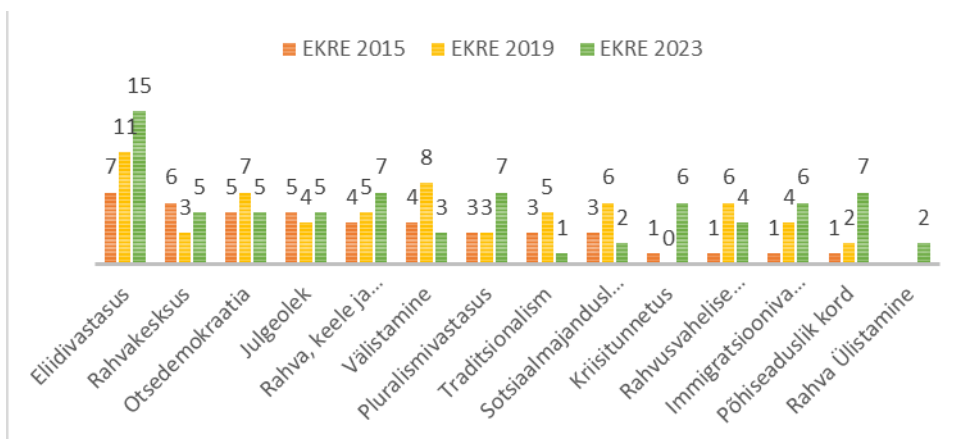
Esimesena võtab töö võrdluseks EKRE erinevates programmides esinevad populistlikud tunnused. Eliidivastasust ehk mingisugust kriitikat eliitide, valitsuse otsuste või mõne muu võimul oleva grupi suhtes esineb programmides kokku 33 korda. Kõige rohkem kriitikat esines perioodil, kus erakond oli valitsuses, eliidivastasust esines 15 korda. Parlamendivälisel perioodil esines eliidivastasust 7 ning opositsioonis olles 11 korda. EKRE kriitiline hoiak eliitide suhtes valitsemisperioodil võib olla seletatav ka kriisitunnetusega, mida esines kõige rohkem valitsemisperioodil. See tähendab, et EKRE süüdistas kriisides eliite ning kuna valitsemisperiood jäi poolikuks, s.t EKRE ei olnud pärast 26. jaanuarit 2021 valitsuse liige, võib näha kriisitunnetust osana strateegiast. Kolmandal perioodil esines võrreldes teiste perioodidega rohkem rahva ülistamist, põhiseadusliku korda, immigratsioonivastasust, pluralismivastasust ning rahva, keele ja kultuuri kaitsmist. Põhiseadusliku korra all võib mõista, kuidas riigi, valitsuse ja poliitiliste tegutsejate teod peaksid lähtuma põhiseadusest, samuti rõhutatakse ka selle ülimuslikkust. See võib näidata, et EKRE programm üritab legitiimsust

kasvatada, näidates et nende poliitilised tegevused lähtuvad põhiseadusest ning kõik teised poliitilisel areenil tegutsejad ei pea seadusest kinni.

Parlamendivälist perioodi iseloomustab populistlike tunnuste väiksem esinemine. Üks põhjus selleks võib olla programmi maht, see on EKRE programmidest kõige väiksemate sõnade arvuga. Kui välja tuua spetsiifilisi tunnuseid, siis rahvakesksus ehk rahva nimel rääkimine ning rahva huvide eest seismine esineb kuuel korral. Uute tulijatena keskenduti rahva tahte eest seismisel ning hilisemalt on selle tunnuse esinemine vähenenud. Samal perioodil olid esindatud ka teistest populistlikest tunnustest enam eliidivastatus, otsedemokraatia ning julgeolek. Üldse ei esine rahva ülistamise tunnust. Kokkuvõtvalt, esimesel perioodil keskendus partei programm eliitide kritiseerimisele, rahva nimel rääkimisele, julgeolekule ning otsedemokraatia olulisusele.

Opositsioonis olles kujunes 2019. aasta programm. Suuresti keskendus see eliidivastasusel nagu ka teised EKRE programmid. Võrreldes teiste EKRE programmidega esineb rohkem rahvusvaheliste organisatsioonide kriitikat, traditsiooniliste väärtustega seotuid tunnuseid, välistamist ning otsedemokraatiat. Seega nõuti opositsioonis olles rohkem inimeste kaasamist, traditsioonide hoidmist ja väärtustamist, mingitele sotsiaalsetele gruppidele piirangute seadmist ning oldi negatiivselt meelestatud erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide suhtes. Samuti saab näha, et sellest programmist puudus rahva ülistamine ning kriisitunnetus, mis on omapärane nähtus. Esiteks, sest välistamine hõlmab endas mingite gruppide eest rahva kaitsmist, need grupid võivad tekitada kriisiolukorra. Teiseks, rahvusvaheliste organisatsioonide kriitika sisaldab tavaliselt populistide sõnumites massiimmigratsioonist tuleneva kriisi eest hoiatamist.

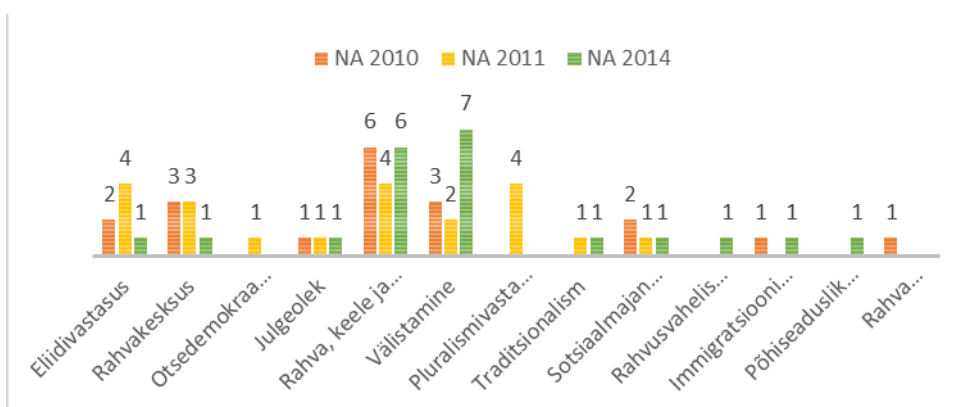
Joonis 7. Populistlikud tunnused EKRE programmides.

Läti Rahvusliku Liidu programmides sisalduvate tunnuste hindamisel peab lähtuma sellest, et programmide mahud on väiksemad. See tähendab, et tunnuste arv erineb juba sellel põhjusel, et EKRE programmid on peaaegu poole pikemad sõnade poolest. Samuti saab eristada ka seda, et NA programmides puudub ka kriisitunnetuse tunnus. Töö autor spekuleerib, et kriiside tunnetamine ühiskonnas ei esinenud põhjusel, et keeletekasutus NA programmides oli tagasihoidlik, puudus loosungite värvikus ning dramaatilisus. Kõige enam esines populistliku erakonna tunnustes kokku rahva, keele ja kultuuri kaitsmise tunnus. Täpsemalt esines seda 16 korda. Kuuel korral esines see parlamendivälisel perioodil ning valitsemisperioodil, neljal korral esines tunnus opositsioonis olles.

Esimesel, parlamendivälisel perioodil, tuvastati kokku 19 tunnust ning nendest kõige sagedamasteks saab pidada rahva, keele ja kultuuri tähtsust. Samuti esines ka rahvakesksuse ning välistamise tunnuseid. Teisel, opositsioonis veedetud perioodil, analüüsiti kokku 21 tunnust. Enimlevinud tunnused olid pluralismivastased tunnused, mis siin kontekstis on tõlgendatavad kui NA poolt tehtud õiged otsused poliitikas/opositsioonis. Esinesid ka eliidivastased tunnused ning Läti Rahvuslikule Liidule omased rahva, keele ja kultuuri tunnused. Siinkohal sobivad hästi kokku eliidivastaseuse ning pluralismivastaseuse mõiste, eliit tegutseb halvasti ning NA juhtimisel on kõik otsused paremad. Kolmandal, valitsuses veedetud perioodil kujunenud tunnuseid, iseloomustab jällegi rahva, keele ja kultuuri tunnus ning samuti enimlevinud välistamise tunnus. Erakond välistas ja kujutas negatiivselt rahvast erinevaid gruppe.

Joonis 8. Populistlikud tunnused NA programmides.

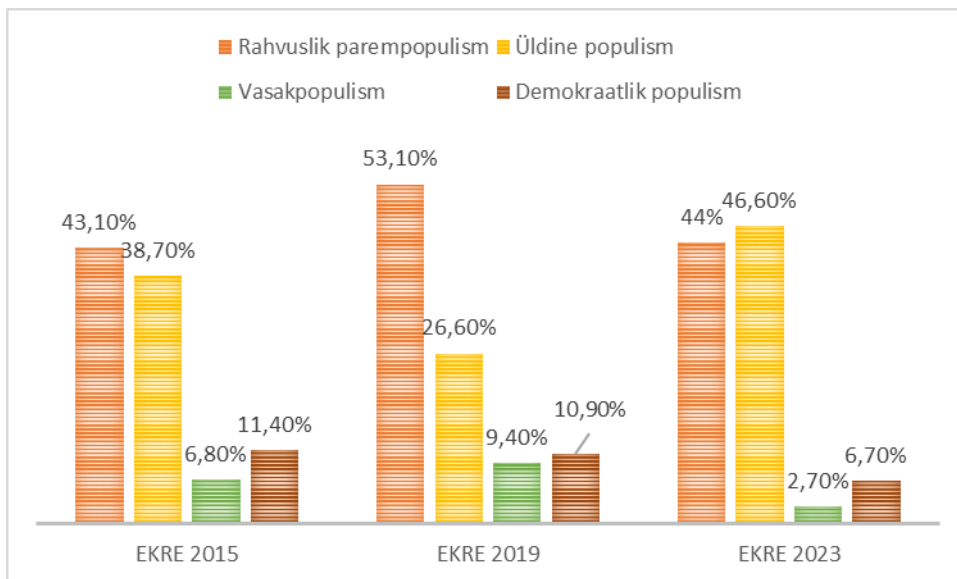

Kui aga analüüsida, mis ühendab erakondade üleselt erinevatel perioodidel, siis väga palju sarnasusi esmapilgul ei tundu. Mõningad ühised tunnused on siiski sagedased ning neid võib kirjeldada. Näiteks on kolmandal valitsusperioodil mõlema erakonna programmides rohkemalt

sõnastatud rahva, keele ja kultuuriga seotuid tunnuseid. See tähendab, et programmide koostamisel ja poliitika kujundamisel on mõlemale erakonnale tähtsad rahvuslikud motiivid – rahvus, keel ja kultuur ning nende säilitamine. Rahvuslike motiivide olulisus esineb tegelikult ka parlamendivälisel perioodil. Sellel ajahetkel on poliitiline organisatsioon sõnastanud EKRE ja NA näitel, et oluline roll on rahval, keelel ja kultuuril nende manifestides. Ühine tunnus on opositsiooni ajaraamistikus eliidivastasusel. Nimelt on mõlemad erakonnad eliidi suhtes ühtlaselt kriitilised ning programmis on need keskmiselt enamalt ära sõnastatud. Opositsioonipoliitika on mingil määral oma olemuselt ka vastandumine võimul olevale, seega annab see ka loogilise põhjuse, miks erakonnad programmides võimendavad oma eliidivastaste sõnumite esinemiste sagedust. Anomaaliaks võib pidada seda, et opositsioonis olles ei esine mõlemal erakonnal oma programmides kriisitunnetust. Tasub veelkord ära mainida, et seda ei olnud võimalik tuvastada NA programmides üldiselt, ent ühine tunnus on see siiski. Võiks ka luua oletuse, et kui populistlik erakond on opositsioonis, siis sageneb kriiside tunnetamine ühiskonnas. EKRE puhul on kriiside tunnetamine suurenenud siis, kui ollakse ise võimul. Programmide toone ja populismi tunnuseid saab ka hinnata, kui võrrelda millised populismi liigid esinevad nendes.

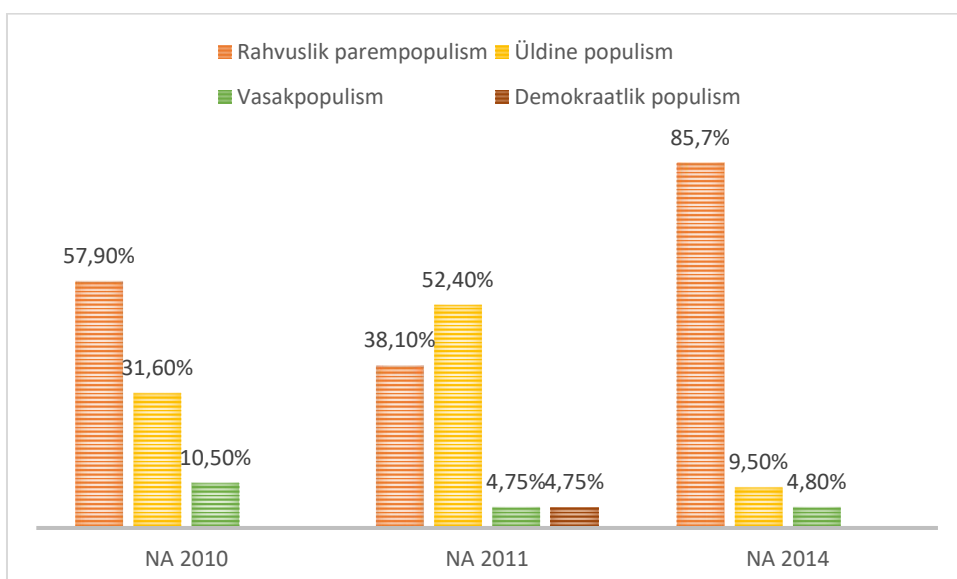
Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna tunnuseid kokku kategoriseerides on võimalik näha, et parlamendivälisel perioodil ning opositsiooniperioodil on mõlema erakonna programmides esindatud enim rahvusliku parempopulismi tunnused. Valitsemisperioodil võib aga üldisele populismile omaseid tunnuseid vaadelda. Kõikidel poliitilistel perioodidel on kolmas kõige sagedasem tunnus otsedemokraatia, mida autor liigitab demokraatliku populismi alla. Kõige vähem esineb erakonna programmides erinevatel perioodidel aga vasakpopulistlike tunnuseid, mis oli aga oodatav, sest Eesti Konservatiivne Rahvaerakond on juba nimeliselt tuvastatav kui rahvuslik parempopulistlik erakond. Kõige suurem erinevus erinevatel perioodidel on töökirjutaja hinnangul aga see, et EKRE sõnumid ja programm sisaldasid üldisele populismile omaseid tunnuseid sedavõrd vähe opositsioonis. Võrreldes teiste ajaperioodidega, siis EKRE programm käsitleb üldiselt populismi suhteliselt vähe, rõhku pannakse rahvuslikele motiividele ning märgatav on ka vasakpopulismile omane sotsiaalmajandusliku ebavõrdsust kirjeldavad teemad.

Joonis 9. Populismi liigid EKRE programmides.

Läti Rahvusliku Liidu programme analüüsid erinevatel perioodidel on samuti võimalik luua üldistusi. Parlamendivälisel ning valitsemisperioodil on kõige rohkem võimalik eristada rahvusliku parempopulismi. Erinevust võib näha opositsiooniperioodil, millal partei programm sisaldab kõige rohkem üldisele populismile omaseid tunnuseid. Samuti on võimalik tuvastada, et demokraatlikule populismile omast otsedemokraatiat ei esine parlamendivälisel ega valitsemisperioodil. Valitsemisperioodile on omane ka kõige sagedasem rahvuspopulismi kasutamine, see erineb teistest perioodidest, sest 85,7 protsenti on tohtu määr ning indikaator sellele, et programm keskendub suuresti rahvuslikele teemadele.

Joonis 10. Populismi liigid NA programmides.

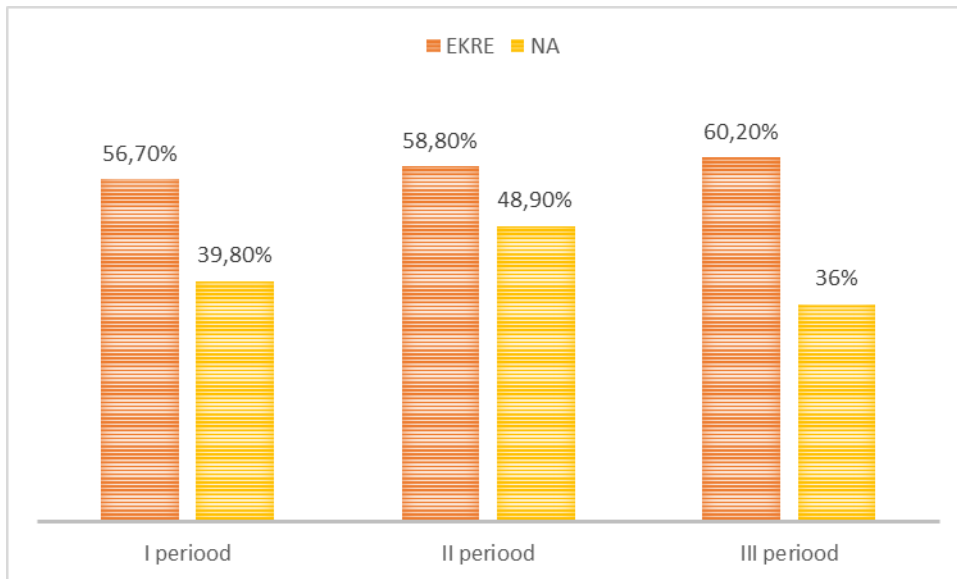

Mõlema erakonna võrdluses on näha aga erinevusi, milliseid sõnumid ja tunnused erinevatel ajaperioodidel esinevad. Esiteks on opositsiooniperioodil NA ja EKRE erinevus see, et üldist

populismi esineb sellel perioodil EKRE programmis kõige vähem, Rahvuslikul Liidul aga kõige rohkem. Vastukaaluks, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna programm kolmandal ajalisel käsitlusel sisaldab kõige rohkem üldist populismi ning NA manifest kõige vähem. Seega on märgatav, et mõlemad erakonnad edastavad üldist populismi väga erinevalt. Üldine populism esineb EKRE puhul viimases faasis ning NA näitel on see enimkasutatav opositsiooniperioodil. Sama saab väita ka rahvusliku populismi kohta, kui EKRE programmi analüüsida, siis esineb see enim opositsiooniperioodil ning Läti Rahvusliku Liidu puhul on see kõige sagedasem valitsemisperioodil. Seetõttu seisneb suurim erinevus selles, et populistlikud erakonnad kasutavad üldist populismi ning rahvusliku populismi väga erinevates poliitilistes etappides. Parlamendiväliste programmide võrdluses võib luua seose, et mõlemad erakonnad kasutavad enamvähem proportsionaalselt sarnases hulgas nii rahvuslikku populismi kui ka üldist populismi. See tähendab, et programmid on rohkem rahvusliku parempopulismi tunnustega, ent esineb ka küllaltki suurel määral üldise populismi tunnuseid.

Uurimistöö erakondade programme võrdleva töö viimane osa kirjeldab millisel määral esineb populismi kokku erakondade programmides. Kõigepealt on eristatav Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna kasvav trend, see tähendab, et populismi määr tõuseb iga perioodiga. Kõige populistlikum on sõnum valitsemisperioodil. Samuti võib näha, et kasv on stabiilne. Läti Rahvusliku Liidu puhul on aga tuvastatav see, et opositsioonis olles tipnes programmi populismi protsent. Viimasel perioodil langes populismi kasutamine programmis. Kõige suurem erinevus autori hinnangul on see, et valitsemisel kujunenud programm tuvastab kaks erinevat suunda. EKRE programm on sellel perioodil kõige populistlikum, Läti Rahvusliku Liidu programm on sellel perioodil kõige vähem populistlikum. Põhjuseks võib tuua teoreetilises raamistikus käsitletud põhimõtet, et kui populistlikku erakonda suudab mitte-populistlik süsteemis kaua sees olnud erakond kontrollida ning tehakse koostööd, siis võib sellisel viisil väheneda populismi kasutamine erakondade programmides. Läti Rahvusliku Liidu jätkuv kaasamine valitsustesse on üks võimalik seletus sellele, miks on populistlik sõnum vähenenud, vastandudes sellega Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale, keda on kõigest ühe korra kaasatud valitsusse. Mida kinnitab ka eliividivastasuse esinemine erakondade programmides, EKRE välistamine ning mitte kaasamine on muutnud erakonna programmi järjest rohkem eliite kritiseerivamaks, ent Läti Rahvusliku Liidu programmides on see nähtus muutunud järjest väiksemaks ning kaasamine tundub ohjeldavat populistlikku sõnumit.

Joonis 11. Erakondade programmide populistlikkus

Uurimistöö leidis ka seose üldise populismi tunnuste ning mõlema erakonna kõige populistlikuma programmi vahel. Mõlema erakonna kõige populistlikum programm sisaldas kõige enam üldise populismi tunnuseid. EKRE puhul oli kõige populistlikum programm, mis kujunes valitsemise perioodil ning sellel perioodil oli kõige enam näha üldise populismi tunnuseid. Näiteks oli sellel ajahetkel kõige enam esindatud eliidivastasuse tunnus 15 korral, lisaks sellele oli programmis olulisel kohal kriiside tunnetamine ning pluralismivastasus ehk EKRE ainuõiged otsused. Viiel korral esines ka rahvakesksuse mõistet, mille all võib mõista rahva eest rääkimist, rahva huvide eest seismist ning rahva asetamist sõnumi tuuma. Läti Rahvusliku Liidu puhul oli ajaliseks perioodiks, kus esines kõige rohkem populismi opositsioonis kujunenud programm. Sellest programmist paistab silma pluralismi- ning eliidivastasus ehk programm rõhutas NA võimekusele teha ainuõiged otsused ning vastandus eliitidele, kes teevad valesid otsuseid. Ühiste populistlike tunnustena mõlema populistliku partei kohta saab seega näha pluralismi- ja eliidivastasuse esinemist. Seetõttu saab väita, et populistliku erakonna programm sisaldab kõige rohkem populismi perioodil, millal kasutatakse üldise populismi tunnuseid, Eesti ja Läti Rahvusliku Liidu programmidest selgus, et ühisosaks on eliidivastasus ning pluralismivastasus.

Kokkuvõte

Uurimistöo analüüsib Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (EKRE) ja Läti Rahvusliku Liidu (NA) populistlike tunnuseid nende programmides erinevatel poliitilistel perioodidel: parlamendivälisel ajal, opositsioonis ja valitsuses olles. Tulemused näitavad, et mõlemad erakonnad kasutavad populistlike tunnuseid erinevalt, sõltuvalt poliitilisest kontekstist.

Parlamendivälisel perioodil tuginevad mõlemad erakonnad rahvuslikule identiteedile ja eliidivastasusele. EKRE rõhutab rahvakesksust, julgeolekut ja otsedemokraatiat, samas kui Läti Rahvuslik Liit keskendub enam rahva keele ja kultuuri kaitsmisele ning välistamisele. EKRE programmis on populistlikeks tunnusteks eliidivastatus, rahvakesksus, otsedemokraatia ja julgeolek, mis on selgelt suunatud rahva mobiliseerimisele ja eliidi vastu seismisele. NA programmides esinevad rahva keele ja kultuuri kaitsmine, rahvakesksus ja välistamine, mis rõhutavad erakonna programmis Läti identiteedi ja kultuuri säilitamise olulisust.

Opositsioonis olles kasvab mõlema erakonna programmides populistlike sõnumite esinemine. EKRE puhul suureneb rahvusvaheliste organisatsioonide kriitika, traditsiooniliste väärtuste tähtsustamine ja sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse rõhutamine. NA programmides suureneb opositsioonis olles eliidivastatus ja pluralismivastatus, mis viitab sellele, et erakond positsioneerib end ainsa tõelise rahva tahte esindajana. Opositsioonis olles on mõlema erakonna programmidest kadunud kriisitunnetus, mis on huvitav, arvestades, et populistid sageli rõhutavad kriise oma retoorikas.

Valitsemisfaasis muutuvad erakondade programmid erinevalt. EKRE programmides suureneb üldise populismi ja eliidivastasuse esinemine, rõhutades kriisitunnetust, pluralismivastast ja rahvakesksust. Samuti väheneb otsedemokraatia ja traditsiooniliste väärtuste rõhutamine. NA programmides, vastupidiselt, muutub populistlike sõnumite osakaal väiksemaks, keskendudes rohkem rahvuslikule parempopulismile, nagu rahva keele ja kultuuri kaitsmine ning välistamine. See viitab sellele, et valitsuses olles muutuvad NA sõnumid tagasihoidlikumaks ja vähem populistlikuks, võrreldes EKRE-ga, kelle populistlik retoorika valitsuses isegi tugevneb.

Uuritavate erakondade programme hinnati ka populismi esinemise protsendi läbi. EKRE programmid kasvasid iga perioodiga ning muutusid järjest enam populistlikumaks. Läti Rahvusliku Liidu programm oli kõige populistlikum opositsioonis ning kõige vähem populistlikum valitsusperioodil. Uurimistöo leidis ka seose selle nähtuse vahel- mõlema erakonna kõige populistlikumad programmid sisaldasid kõige enam üldise populismi tunnuseid. EKRE puhul oli see kõige populistlikum programm valitsemise perioodil, mille

jooksul esines enim eliidivastasust, kriiside tunnetamist ning pluralismivastasust ehk EKRE ainuõigete otsuste rõhutamist. Samuti esines rahvakesksuse tunnust, mis väljendus rahva huvide esiletõstmises ja nende eest seismises. Läti Rahvusliku Liidu puhul oli kõige populistlikum programm opositsioonis, kus rõhutati tugevalt pluralismivastasust ja eliidivastasust, kujutades NA-d ainsa õige rahva esindajana ning vastandudes eliidile, kes teeb valesid otsuseid. Seega saab väita, et populistlikud programmid sisaldavad kõige rohkem populismi just siis, kui rõhutatakse üldise populismi tunnuseid nagu eliidivastasus ja pluralismivastasus. Populismi kasv programmis võib olla ära seletatav ka sellega, et Läti Rahvusliku Liitu on rohkem kaasatud erinevatesse valitsuskoalitsioonidesse, EKRE on partner olnud vaid ühe korra, seegi koalitsioon jäi lühikeseks. Populistlike tunnuste vähenemine NA programmis on seetõttu ka ootuspärane, sest neid kaasati ning on ka edaspidi kaasatud. EKRE koalitsiooni lagunemisel hakati neid välistama, see võib olla põhjuseks, miks EKRE programm muutus rohkem populistlikuks. Seetõttu võib leida, et populistliku sõnumi ohjeldamiseks erakondade programmides on oluline, et populistliku erakonda ei välistataks ning kaasatakse poliitilisse süsteemi. EKRE puhul on populismi protsent tõusnud jätkuvalt, seletuseks võiks tuua vähese kaasatuse, ent Läti Rahvusliku Liidu puhul on toimunud populistlike sõnumite vähenemine manifestis, põhjuseks saaks tuua, et erakond on leidnud jätkuvat kaasatust. Tulevikus tasuks edasi uurida, kas NA valimisprogramm on muutunud veelgi vähem populistlikumaks. Samuti võiks Läti erakonna puhul hinnata seda, kas programm 2026. aasta Läti seimi valimisteks sisaldab rohkem populismi, sest erakond pole 2023. aastast enam valitsuses.

Kasutatud kirjandus

1. Akkerman, Agnes, Cas Mudde, Andrej Zaslove. 2014. „How populist are the people? Measuring populist attitudes in voters.“ *Comparative Political Studies* 47(9): 1324–1353.
2. Auers, Daunis, Andres Kasekamp. 2013. "Comparing Radical-Right Populism in Estonia and Latvia." *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*, Ruth Wodak, Majid Khosravinik, Brigitte Mral, 235-248. London and New York: Bloomsbury.
3. Braghiroli, Stefano, Vassilis Petsinis. 2019. "Between Party-Systems and Identity-Politics: The Populist and Radical Right in Estonia and Latvia." *European Politics and Society* 20 (4): 431-49.
4. Canovan, Margaret. 1999. „Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy“. *Political Studies* 47(1): 2–16
5. Central Election Commission of Latvia. "Saeima Elections." <https://www.cvk.lv/en/saeima-elections>. (külastatud 21.04.2024).
6. De Cleen, Benjamin. 2017. "Populism and Nationalism." *Handbook of Populism*, Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Pierre Ostiguy, Paulina Ochoa Espejo, 342-362. Oxford: Oxford University Press.
7. Downs, William M. 2002. „How Effective is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway.“ *Journal für Konflikt- Und Gewaltforschung*, 4(1), 32–51.
8. Dunphy, Richard, Tim Bale. 2011. "The Radical Left in Coalition Government: Towards a Comparative Measurement of Success and Failure." *Party Politics* 17 (4): 488-504.
9. Döring, Holger, Constantin Huber, Philip Manow. 2022. "Parliaments and Governments Database (ParlGov): Information on Parties, Elections and Cabinets in Established Democracies. Development Version."
10. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2015. „RIIGIKOGU 2015“. <https://ekre.ee/riigikogu-2015/> (külastatud 29.04.2024).
11. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2019. „EKRE PROGRAMM 2019. AASTA RIIGIKOGU VALIMISTEKS“. <https://www.ekre.ee/ekre-programm-riigikogu-valimisteks-2019/> (külastatud 29.04.2024).

12. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. 2023. „Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna 2023. aasta Riigikogu valimiste programm“. https://ekre.ee/ekre_2023_aasta_riigikogu_valimiste_programm/ (külastatud 29.04.2024)
13. Eesti Vabariigi Valitsus. 2024 "Varasemad Valitsused." <https://valitsus.ee/peaminister-ministrid/varasemad-valitsused>. (külastatud 20. 04. 2024)
14. Freedon, Michael. 2003. *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press
15. Hawkins, Kirk A. 2009. "Is Chávez Populist?: Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective." *Comparative Political Studies* 42 (8): 1040-1067.
16. Heywood, Andrew. 2021. *Political Ideologies: An Introduction*. 7th edition. London: Palgrave Macmillan, pp. 169-185.
17. International Foundation for Electoral Systems. . "Latvia: Saeima Elections." <https://www.electionguide.org/elections/id/1569/>. (külastatud 21.04.2024).
18. Kaltwasser, Cristobal Rovira, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo, Pierre Ostiguy. 2017. "Populism: An Overview of the Concept and the State of the Art.", *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford: Oxford University Press.
19. Karlson, Nils. 2024. "Populism: Defining Characteristics." *Reviving Classical Liberalism Against Populism*, Palgrave Studies in Classical Liberalism.
20. Krause, Werner, Aiko Wagner. 2019. „Becoming part of the gang? Established and nonestablished populist parties and the role of external efficacy“, *Party Politics*, 27:1, 161-173.
21. Mair, Peter. 2013. *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. London and New York, NY: Verso.
22. Moffitt, Benjamin. 2015. "How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism" *Government and Opposition* 50(2): 189-217.
23. Mudde, Cas, Cristobal Rovira Kaltwasser. 2017. *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
24. Mudde, Cas, Rovira Kaltwasser, Cristobal. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press

25. Mudde, Cas. 2004. "The Populist Zeitgeist" *Government and Opposition* 39(4): 541-563.
26. Müller, Jan-Werner. 2015. "Parsing Populism: Who Is and Who Is Not a Populist These Days?" *Juncture* 22: 80-89.
27. Pappas, Takis S. 2014. "Populist Democracies: Post-Authoritarian Greece and Post-Communist Hungary." *Government and Opposition* 49 (1): 1-23.
28. Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK". 2010. https://manifesto-project.wzb.eu/download/originals/2020-1/87071_2010.pdf (külastatud 30.04.2024).
29. Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK". 2011. https://manifesto-project.wzb.eu/download/originals/2020-1/87071_2011.pdf (külastatud 30.04.2024).
30. Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK". 2014. https://manifesto-project.wzb.eu/download/originals/2016-2/87071_2014.pdf (külastatud 30.04.2024).
31. Riera, Pedro, Marco Pastor. 2022. "Cordons Sanitaires or Tainted Coalitions? The Electoral Consequences of Populist Participation in Government." *Party Politics* 28 (5): 889-902.
32. Rooduijn, Matthijs. 2014. „The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator” *Government and Opposition* 49(4): 573-599.
33. Rovira Kaltwasser, Cristóbal, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo, Pierre Ostiguy. 2017. *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
34. Swanson, David, and Sergiu Gherghina. 2023. "From Opposition to Government: How Populist Parties Change Their Political Communication in Northern Ireland." *Irish Political Studies* 38 (4): 489-515.
35. Vabariigi Valimiskomisjon. 2015. „Hääletamis- ja valimistulemus“. 20.03.2015. <http://rk2015.vvk.ee/voting-results.html> (külastatud 20.04.2024)
36. Vabariigi Valimiskomisjon. 2019. „Hääletamis- ja valimistulemus“. 08.03. 2019. <https://rk2019.valimised.ee/et/election-result/election-result.html> (külastatud 20.04.2024)
37. Vabariigi Valimiskomisjon. 2023. „Hääletamis- ja valimistulemus“. 20.04.2023. <https://rk2023.valimised.ee/et/election-result/index.html> (külastatud 20.04.2024)

38. Weyland, Kurt. 2001. "Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics" *Comparative Politics* 34(1): 1-22.
39. Weyland, Kurt. 2020. "Populism's Threat to Democracy." *Perspectives on Populism* 18 (2): 389-406.
40. Wierenga, Louis. 2017. "Russians, Refugees, and Europeans: What Shapes the Discourse of the Conservative People's Party of Estonia." *Humanities and Social Sciences Latvia* 25 (1): 4-19.

Lisa 1. Kodeerimisjuhend

Populistlik tunnus	Näide
ÜLDINE POPULISM	
Rahvakesksus (rahva nimel rääkimine, rahva huvide eest seismine, rahvas kui kogu sõnumi kese)	Rahvas eelkõige. Meie eesmärgiks on eestluse säilimine, riigi ja rahva areng ning heaolu reaalne tõus kogu rahvale. (EKRE, 2015).
Pluralismivastatus/Õiged otsused (erakond teeb ainsana õiged otsused, teised teevad valeotsuseid)	The National Alliance (NA) is the only force represented in the Saeima that firmly defends Latvia-interests of Latvian citizens and Latvians, and does not allow the Kremlin's partners to be in the Latvian government (NA, 2011).
Välistamine (negatiivsus teatud sotsiaalse grupi suunas; kaitstakse "õige" rahva huve väliste vaenlaste eest)	limited opportunities for foreigners to buy Latvian land (NA, 2014).
Kriisitunnetus (Erakond tunnetab mingisugust kriisi, mis võib rahvale ohtlik olla).	Eesti tervishoiusüsteem on kriisis ja vajab põhjalikku reformi (EKRE, 2023).
Eliidivastatus (Eliidi vastandamine rahvale, hõlmab ka valitsuse halbaid otsuseid, negatiivsus mingi võimuloleva grupi suhtes).	Praegune Eesti valitsus töötab Eesti rahvusriigi ideaalile vastu, rahvusteadused ja eesti kultuur on alarahastatud, kooliõpetajate puudus kasvab iga aastaga (EKRE, 2023).
Rahva Ülistamine (Keskendub sentimentidele, et rahvas teab kõige paremini, rahvas peitub võim)	We will change perceptions - Latvians are not victims, Latvians are a nation of heroes (NA, 2010).
RAHVUSLIK PAREMPOPULISM	
Traditsionalism (Traditsiooniliste väärtuste tähtsus)	Seisame traditsioonilise abielu ja tervete peresuhete eest (EKRE, 2019).
Rahvusvaheliste organisatsioonide vastatus (Kriitika ja negatiivsus erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide suhtes, näiteks Euroopa Liit).	Vaatame üle Eesti kuuluvuse rahvusvahelistesse organisatsioonidesse, jätkates liikmelisust vaid neis, mis edendavad Eesti huve. Välistame põhiseadusliku garantiina Eesti astumise

	rahvusvahelistesse organisatsioonidesse, millest puudub väljaastumise protseduur või võimalus (EKRE, 2019).
Immigratsioonivastatus (Vastuseis immigrantidele, migratsioonile).	We will strictly limit immigration of third-country nationals in times of unemployment (NA, 2010).
Põhiseaduslik kord (Erakond kaitseb põhiseadust, poliitika peab lähtuma põhiseaduslikust korrast).	Me kaitseme pühendunult põhiseaduslikke vabadusi ja õigusi, mis Reformierakonna valitsemise ajal on läinud vabalangusesse (EKRE, 2023).
Julgeolek (Keskendub julgeolekualastele teemadele, mis on vajalikud rahva, riigi kaitsmiseks ära teha).	Julgeolek on iga riigi põhivajadus. Kõige parem viis hoida Eestit sõttasattumisest on üles ehitada nii tugev riigikaitse, et vaenlane ei riski meie ründamisega (EKRE, 2023)
Rahva, keele ja kultuuri kaitsmine (Tunnused, mis rõhutavad keele, kultuuri ja rahva kaitsmise vajadust).	The National Union is and will be faithful to the Constitution to the goal of the Latvian state: to guarantee the Latvian nation, its language and the existence and development of Latvian language and culture throughout the centuries (NA, 2014).
VASAKPOPULISM	
Sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus (Populistliku erakonna sõnumid, mis üritavad vaesuse ja muu sotsiaalmajandusliku ebavõrdsusega võidelda; toetuste tõstmine).	Hoolime kõigist meie inimestest. Väärtustame eakaid ja hoolekandes toetame puuetega inimesi ning nende perekondi, et ühiskond oleks õiglasem ja tugevam (EKRE, 2019).
DEMOKRAATLIK POPULISM	
Otsedemokraatia (Rahva kaasamine otsustusprotsessidesse; referendumid ja presidendi otsevalimised)	Muudame riigikohtunikud valitavaks, kehtestame kohtunikele tähtajalise ametiaja ja seame sisse vandemeeste kohtu ning erasüüdistuse (EKRE, 2019).

Lihtlitsents

Mina, Karl Vaikla, (isikukood: 39710100259) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Populistlike tunnuste muutus populistlike erakondade programmides erinevates poliitilistes faasides Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Rahvuslik Liit "Kõik Läti eest!" – "Isamaale ja Vabadusele/LNNK" näitel“ (The change of populist characteristics in the programmes of populist political parties in different political phases using the example of the Estonian Conservative People's Party and the National Alliance "All for Latvia!" - "For Fatherland and Freedom/LNNK"), mille juhendaja on Stefano Braghioli,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.